

Daroviti učenici kao didaktičko-metodički izazov u nastavi geografije

Biuk, Vjera

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:176928>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Vjera Biuk

**Daroviti učenici kao didaktičko-metodički izazov u nastavi
geografije**

Diplomski rad

**Zagreb
2021.**

Vjera Biuk

**Daroviti učenici kao didaktičko-metodički izazov u nastavi
geografije**

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistre edukacije geografije

**Zagreb
2021.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija; smjer: nastavnički* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom prof. dr. sc. Nevena Hrvatića

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Daroviti učenici kao didaktičko-metodički izazov u nastavi geografije

Vjera Biuk

Izvadak: Darovitost se definira kao sklop osobina koje učeniku omogućavaju trajno postignuće iznadprosječnih rezultata u jednom ili više područja, a uvjetovana je visokim stupnjem razvijenosti pojedinih sposobnosti, osobnom motivacijom i izvanjskim poticajem. Pravovremeno prepoznavanje darovitosti te odgovarajuća prilagodba darovitim učenicima može predstavljati izazov za nastavnike. Cilj rada je pomoću polustrukturiranog intervjua ispitati načine prilagodbe oblika i metoda rada u nastavi geografije darovitim učenicima, iskustva integracije darovitih učenika u razredno okruženje, načine suradnje s roditeljima, stručnim suradnicima i institucijama izvan škole u svrhu kvalitetnog usmjeravanja darovitog učenika te istražiti ulogu Natjecanja iz geografije u poticanju darovitih učenika.

51 stranica, 0 grafičkih priloga, 0 tablica, 28 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: daroviti učenici, akceleracija, nastava geografije

Voditelj: prof. dr. sc. Neven Hrvatić

Povjerenstvo: prof. dr. sc. Neven Hrvatić
doc. dr. sc. Iva Ivanković
doc. dr. sc. Ružica Vuk

Tema prihvaćena: 14. 1. 2021.

Rad prihvaćen: 9. 9. 2021.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Gifted students as a didactic-methodical challenge in teaching geography

Vjera Biuk

Abstract: Being gifted is defined as a set of virtues which allow a student permanent attainment of above average results in one or multiple areas and it is conditioned by high degree of certain abilities, motivation and outer incentive. Timely recognition of giftedness and the adjustment toward gifted students can present challenge for teachers. The point of this thesis is, by using a semistructured interview, to test ways and methods of the teaching methods for gifted students in the subject Geography, to explore experiences for integration of gifted students into normal classroom environment, the ways of cooperation with the student's parents, professionals and out of school institutions and to explore the role of Geography competitions in regards of encouragement of gifted students.

51 pages, 0 figures, 0 tables, 28 references; original in Croatian

Keywords: gifted students, acceleration, geography teaching

Supervisor: Neven Hrvatić, PhD, Full Professor

Reviewers: Neven Hrvatić, PhD, Full Professor
Iva Ivanković, PhD, Assistant Professor
Ružica Vuk, PhD, Assistant Professor

Thesis title accepted: 14/01/2021

Thesis accepted: 09/09/2021

This is deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. FENOMEN DAROVITOSTI.....	2
2.1. Prethodna istraživanja	2
2.2. Osobine darovitih učenika.....	3
2.3. Prepoznavanje (identifikacija) darovitih učenika	3
2.4. Motivacija i darovitost	5
2.5. Negativni elementi darovitosti	6
2.6. Uloga obitelji u poticanju darovitosti	6
3. TEORIJSKI MODELI DAROVITOSTI	9
3.1. Gardnerova teorija višestrukih inteligencija.....	9
3.2. Multifaktorski model darovitost	11
3.3. Münchenski model darovitosti	11
3.4. Model transformacije potencijalne u manifestnu darovitost	11
4.1. Daroviti učenici-učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama	13
4.2. Akceleracija	14
4.3. Obogaćivanje kurikuluma i programa.....	16
4.4. Poželjne osobine nastavnika za rad s darovitim učenicima	18
5. ZAKONSKI OKVIR ODGOJA I OBRAZOVANJA DAROVITIH UČENIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	20
5.1. Nacionalni okvirni kurikulum	20
5.2. Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika	21
5.3. Pravilnik o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika	22
5.5. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama.....	24
6. GEOGRAFIJA KAO NASTAVNI PREDMET	26
6.1. Didaktičke odrednice nastavnog programa geografije.....	26
6.2. Oblici rada i nastavne metode	26

6.3. Kurikulum nastavnog predmeta Geografija	27
6.4. Odgojno-obrazovni ciljevi nastave Geografije.....	28
6.5. Daroviti učenici kao didaktičko-metodički izazov u nastavi Geografije	28
7. CILJ I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	29
7.1. Sudionici istraživanja.....	30
7.2. Način provođenja istraživanja	30
7.3. Postupci i instrumenti istraživanja	31
7.4. Istraživačka pitanja	31
7.5. Analiza podataka	31
7.6. Teme za nastavnice Geografije.....	32
7.6.1. Pojavnost darovitih učenika u nastavi Geografije	32
7.6.2. Prepoznavanje darovitih učenika u nastavi geografije	32
7.6.3. Prilagodba oblika i metoda rada darovitim učenicima u nastavi geografije	34
7.6.4. Važnost dodatne nastave za darovite učenike	37
7.6.5. Natjecanje iz geografije.....	39
7.6.6. Suradnja.....	41
7.7. Teme za stručne suradnike	44
7.8. Intervju s psihologinjama	44
7.9. Intervju s pedagogom.....	50
8. REZULTATI I RASPRAVA	54
9. ZAKLJUČAK	56
10. IZVORI I LITERATURA.....	58
11. PRILOZI	VII
12. PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA IZ GEOGRAFIJE	IX

1. UVOD

Pojam darovitosti bi se mogao odrediti kao skup osobina koje omogućuju pojedincu da postiže iznad prosječan rezultat u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi. U praksi se koriste različite metode za utvrđivanje različitih aspekata darovitosti, a darovitost se često manifestira i utvrđuje već u predškolskoj dobi. Razlikuju se potencijalna i produktivna darovitost. Potencijalna darovitost je kada pojedinac ima određeni potencijal koji mu omogućuje da se neke njegove sposobnosti razviju, što je najčešće prisutno kod djece i mladih. Produktivna darovitost su aktivnosti kroz koje se darovitost pojedinaca iskazuje u određenim produktima ili iznadprosječnim postignućima. Kao osnovni segmenti darovitosti izdvajaju se: iznadprosječno razvijene sposobnosti, osobine ličnosti i kreativnost. Preklapanje ovih sastavnica čini produktivnu darovitost. Kreativni način mišljenja i usmjerenost na zadatak trebali bi se poticati i u školi. Od osobina ličnosti koje pridonose iskazivanju darovitosti najveći se značaj pridaje motivaciji za postignuće i rad. Ona se primjećuje u: specifičnim interesima, izrazitoj usmjerenosti prema cilju, u aktivnosti koja je predmet interesa pojedinca, u iznimnoj radnoj energiji i sl. Kreativnost je mentalni proces kojim osoba stvara nove ideje ili produkte, odnosno kombinira postojeće ideje i produkte na način koji je za nju nov. Ovu sposobnost kod djece možemo uočiti putem njihovih originalnih i neuobičajenih pitanja i odgovora, mudrih izjava, maštovitosti, inovativnosti i improvizacije (Hozjan i Kadum, 2015). Daroviti učenici predstavljaju didaktičko-metodički izazov u nastavi. Najčešće se izazovnost rada s darovitim učenicima ogleda u samom identificiranju darovitog učenika te u pravilnom odabiru metoda i oblika rada. Potencijalni izazov predstavlja i integracija darovitog učenika u razredno okruženje. Nadalje važan segment odgoja i obrazovanja darovitog učenika predstavlja i suradnja sa stručnim timom škole, ali i roditeljima jer upravo je obiteljsko okruženje ključno za pravilno usmjeravanje darovitosti. U literaturi se mogu pronaći brojne osobine koje ukazuju na darovitost, a upravo je zadaća odgojitelja, nastavnika, stručnih suradnika i roditelja pravovremeno prepoznavanje i poticanje darovitosti. Koliko je sam fenomen darovitosti prepoznat kao važan segment u društvu, dokazuju i zakoni i pravilnici koji definiraju samu darovitost kao i poželjne oblike i metode rada s darovitim učenicima u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Empirijski dio rada ostvaruje se polustrukturiranim intervjuima. Nastoji se istražiti na koji način nastavnici Geografije i stručni suradnici u odabranim osnovnim i srednjim školama prepoznaju darovite učenike u nastavi Geografije, kako im prilagođavaju metode i oblike

rada, postoje li problemi u integraciji darovitih učenika u razredno okruženje te na koji se način odvija suradnja u svrhu kvalitetnog razvoja darovitosti.

2. FENOMEN DAROVITOSTI

Pojam darovitosti vrlo je složen te se kroz povijest mijenjalo i njegovo značenje kao i sposobnosti koje su se smatrale važnima za opstanak i napredak. Ipak, većina definicija u obzir uzima visoke sposobnosti koje se upotpunjuju motivacijom, ali i odgojno-obrazovnim procesom. Pojam darovitosti najčešće se definira kao sklop osobina koje omogućuju pojedincu iznadprosječan uradak u jednom ili više područja ljudskog djelovanja, a koji se može prepoznati kao vrijedan i kreativan doprinos u području ili područjima darovitosti (Hozjan i Kadum, 2015).

2.1. Prethodna istraživanja

Fenomen darovitosti predmet je mnogobrojnih istraživanja i tema brojnih znanstvenih radova i knjiga, osobito kada je u pitanju odgoj i obrazovanje darovitih pojedinaca. Velik doprinos u istraživanju darovitosti dale su prof. dr. sc. Smiljana Zrilić i prof. dr. sc. Vesna Mlinarević u knjizi *Integralan pristup darovitosti-perspektiva u odgoju i obrazovanju*. Naglasak je na prepoznavanju i identifikaciji darovitosti, analizi hrvatskog zakonskog okvira i važećih dokumenata te važnosti obiteljskog, vrtićkog i školskog okruženja za pravilno usmjeravanje darovitosti. U knjizi *Daroviti učenici: teorijski pristup i primjena u školi*, dr. sc. Vlahović-Štetić (2008.) predstavlja teorijski pristup darovitosti, osobine darovite djece te specifičnosti obrazovanja darovitih učenika, poput akceleracije. U knjizi *Darovitost u nastavi*, doc. dr. sc. Sandra Kadum i izv. prof. dr. sc. Dejan Hozjan (2015.), uz već spomenute osobine darovitih učenika, oblike odgojno-obrazovne podrške darovitim učenicima i prepoznavanja darovitosti, opisuju osobine učitelja potrebne za rad s darovitim učenicima te suvremene sustave učenja i poučavanja darovitih učenika.

2.2. Osobine darovitih učenika

Dugo se smatralo kako su darovita djeca zapravo emocionalno nestabilna te kako su daroviti pojedinci ekscentrični. Danas su stavovi glede darovitih pojedinaca drugačiji. Smatra da darovita djeca teže emocionalnom i fizičkom zdravlju te da postižu odlične rezultate na više područja. Iako darovite osobe mogu biti ispred prosječnih osoba u većini poslova koje obavljaju, oni također mogu biti tjelesno i emocionalno ugroženi. Pod terminom darovita djeca podrazumijevamo one koji imaju tri karakteristične osobine u odnosu na ostalu djecu:

1. Rano sazrijevanje. Darovito dijete počinje vladati nekim područjem znatno prije prosjeka svoje dobne skupine, mnogo brže napreduje u određenim područjima od prosječnog djeteta.
2. Darovitoj djeci potrebna je znatno manja pomoć odraslih da bi ovladala područjem svog interesa i veći dio vremena uče samostalno. Često samostalno utvrđuju nova pravila i jedinstvene načine rješavanja problema.
3. Darovito dijete ima motivaciju za ovladavanjem područja u kojemu pokazuje intenzivan interes.

Često kombinacija iznimnog interesa za specifično područje i lakoća učenja omogućuju darovitim učenicima visoka postignuća (Karijašević, 2013).

Smatra se da darovita djeca obično uče lako i brzo, uporna su, postavljaju puno pitanja i izuzetno su znatiželjna. Imaju smisla za humor i otvoreni su za nove ideje. Koriste širok rječnik, produbljen i zahtjevan te oštro i kritičko promišljanje. Imaju originalan pristup rješavanju problema i duboku koncentraciju. Njihovo je opće obrazovanje opsežno, skloni su problemskim zadacima, daju neobične i jasne odgovore i ne boje se biti drugačiji. Kritični su prema sebi i drugima, imaju visoko razvijenu empatiju, visoko samopouzdanje i samopoštovanje (Obrenović-Ovčar, 2021). Ovakve osobine učenika vrlo su poželjne, s obzirom da nastavni predmet Geografija obiluje sadržajima i problemima koji zahtijevaju kreativan pristup i kritičko promišljanje.

2.3. Prepoznavanje (identifikacija) darovitih učenika

Tijekom procesa odrastanja, ali i kasnije kroz život vrlo je važno detektirati darovitu djecu i primijeniti individualan pristup s programima prilagođenim njihovim potrebama, a najprije osposobiti učitelje i stručne suradnike za rad s takvom djecom, pri čemu ključnu ulogu imaju i roditelji te šira društvena zajednica koja zbog neznanja i nerazumijevanja često stigmatizira i

darovitu djecu i njihove obitelji. S obzirom na navedeno, dolazi do različitih stavova i pristupa te u nastavnom procesu dolazi do zabluda i predrasuda. Neke od najčešćih zabluda o darovitosti su: sva su djeca darovita, darovita djeca uspjete u životu bez obzira pruža li im se potpora, darovita djeca vole školu i dobivaju dobre ocjene, izdvoje li se darovita djeca u posebne skupine mogu razviti mišljenje da su više vrijedna od ostale djece, darovita djeca dolaze uglavnom iz obrazovanijih i imućnih obitelji, darovita djeca nisu svjesna da posjeduju posebne vještine dok im to netko ne kaže, darovitu djecu treba okupirati obvezama, inače će postati lijena, učitelji vole imati darovitu djecu u razredu, darovita su djeca dobra u svemu što rade, posebni programi za darovite su "elitni" (Adžić, 2011). Dakle, prilikom odgoja i obrazovanja darovitih učenika potrebno je stvoriti balans, ali ujedno i paziti da se učenika ne preopterećuju. U procesu identifikacije darovitih učenika u nastavnom predmetu Geografija poželjno je obratiti pažnju na zainteresiranost učenika za pojedine sadržaje, ali i na kreativnost prilikom rješavanja zahtjevnijih zadataka.

Kao sredstvo prepoznavanja i identifikacije darovitih učenika primjenjuju se različiti instrumenata za prepoznavanje. Budući da je darovitost vrlo složena pojava, odabir instrumenta za prepoznavanje darovitosti igra važnu ulogu u pravilnom pristupu darovitosti i pružanju odgovarajuće odgojno-obrazovne podrške.

Kod određivanja instrumenta za prepoznavanje darovitih učenika treba istaknuti da je svrha provedbe na temelju dobivenih rezultata svakom učeniku pružiti odgovarajuću podršku kako bi ostvario svoje potencijale. Kako bi se dobili što točniji podaci i obuhvatile različite vrste darovitosti izuzetno je važno da se identifikacija darovitih učenika temelji na multidimenzionalnom pristupu pri čemu je ključno prikupiti:

- Različite vrste informacija o učeniku (kognitivne sposobnosti, akademska postignuća, interese, kreativnost, motivacija i postignuća)
- Različite izvore informacija (rezultati testova, školski uspjeh, rezultati natjecanja, opažanje učitelja, roditelja, vršnjaka, samoopažanje, test inteligencije, intervju)
- Važno je i da proces identifikacije bude kontinuiran i da obuhvaća dulje vrijeme.

Prilikom identifikacije darovitih poželjan je individualan pristup te dinamičan i kontinuiran proces. Što se više aspekata uzme u obzir, identifikacija će biti preciznija i obuhvatnija. S obzirom da je mali broj instrumenata kojima se raspolaže, nastoji se odabrati što pravilnija vrsta i tip instrumenta. Instrumente se može razvrstati prema dvije faze identifikacije:

uočavanje (uočavaju se karakteristike darovitosti) i utvrđivanje (utvrđuje se vrsta i stupanj darovitosti) (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2017).

Prema Renzulliju, jednom od najboljih suvremenih istraživača u području darovitosti, nisu samo rezultati testova koji se provode ono što potvrđuje darovitost. On također predlaže da se obuhvate i učenici koji su pokazali visoka postignuća i na drugim područjima putem drugih instrumenata koji su prepoznati kao daroviti drugim metodama identifikacije učitelja, roditelja, vršnjaka.

Dakle, prema Renzulliju čak polovicu darovitih učenika moguće je identificirati korištenjem nominacijskih upitnika. To je iznimno važno u hrvatskome obrazovnom sustavu budući da nominacijske upitnike mogu provoditi stručni suradnici u suradnji s učiteljima i pritom ne moraju nužno koristiti testove sposobnosti koji su u školama često nedostupni (Ćurkovići dr., 2020).

2.4. Motivacija i darovitost

Izraz "darovitost" koristi se za opisivanje djece s tri obilježja: prijevremena razvijenost (brže napredovanje od prosječne djece), zatim inzistiranje da rade stvari na svoj način (viša kvaliteta postignuća, drugačiji načini učenja, samostalnost i samopouzdanje) te visoka motiviranost. Kod darovitih učenika prevladava intrinzična motivacija. Za razliku od ekstrinzične motivacije koja nije sama sebi svrha, već je instrumentalna za postizanje nekih vanjskih ciljeva, intrinzična je motivacija orijentirana na vlastito zadovoljstvo. Tako, primjerice, darovite učenike ne treba nagovarati na vježbanje, a njihovo im je područje ujedno i razonoda (Vranjković, 2010).

Kada je riječ o realiziranoj darovitosti motivacija je neophodan čimbenik koji određuje razinu i kvalitetu same nadarenosti. Motivacijski koncepti koji su se pokazali najrelevantniji za tumačenje darovitosti su, između ostalih, potreba za postignućem i samoostvarenjem, osjećaj samodjelotvornosti, uvjerenje o uzrocima uspjeha i neuspjeha te ciljevi povezani s postignućem i ovladavanjem (Vlahović-Štetić, 2008). Vrlo je čest slučaj da su učenici koji su daroviti u Geografiji, daroviti i u drugim predmetima. U tom slučaju, odabir pravilnog oblika rada može imati ključnu ulogu pri motiviranju i zadržavanju pažnje darovitog učenika.

2.5. Negativni elementi darovitosti

Uz brojne pozitivne aspekte darovitosti, potrebno je razviti svijest i o negativnim. Upravo negativni aspekti darovitosti mogu smanjiti školsku efikasnost darovite djece, ali i njihovo socijalno funkcioniranje. Najčešće se kao negativan aspekt darovitosti spominje perfekcionizam koji vrlo često proizlazi iz vlastite definicije uspjeha. Osim perfekcionizma, daroviti učenici često nisu skloni uobičajenom radu u školi, ponavljanjima, vježbama i zadacima koji su za njihove sposobnosti prejednostavni. Zbog toga, daroviti učenici često ostavljaju dojam lijenosti. Daroviti učenici često imaju izraženu sklonost za samostalni rad, što proizlazi iz značajne kritičnosti koji iskazuju prema sebi, ali i prema drugim učenicima. Također, daroviti učenici često imaju vrlo specifične interese koji im najčešće nisu zajednički s ostalim učenicima. Zbog svega navedenog, može se dogoditi da daroviti učenik odbija suradnju u aktivnostima, osobito onim grupnima, koje smatra banalnim. Česta je i pojava pretjerane kompeticije te propitivanje postojećih pravila (Mlinarević i Zrilić, 2021).

Spomenute karakteristike variraju ponajviše zbog toga što je svaki daroviti učenik jedinstven po specifičnim sposobnostima, socijalnim i emocionalnim vještinama te motivaciji. Vrlo se često naglašavaju problemi s kojima se daroviti mogu susresti u socijalnom i emocionalnom razvoju jer često intelektualni razvoj darovitih učenika nije u skladu s emocionalnim i socijalnim razvojem (Mlinarević i Zrilić, 2021).

2.6. Uloga obitelji u poticanju darovitosti

Darovitost se može identificirati cijelog života, ali u mnogim slučajevima dobro je da se prepozna rano jer djeca tako dobivaju bolju potporu i može im se omogućiti da uspješnije razviju svoje vještine u određenom području ili više njih. Uloga roditelja je ključna za poticanje darovite djece. Zbog velikih očekivanja darovite djece kao i njihovih roditelja često je pri određenom neuspjehu prisutno veliko razočaranje. Razočaranje može biti problem prvenstveno jer su darovita djeca većinom perfekcionista. Često imaju visoke kriterije i žele biti onoliko dobri koliko misle da moraju. U takvim situacijama roditelji igraju ključnu ulogu jer djetetu treba objasniti da to što u jednom trenutku nije pokazalo izniman uspjeh ne znači da inače nije uspješno i treba ih naučiti da se nose s tom činjenicom. Darovito dijete spomenute će vještine najbolje naučiti tako da surađuje s drugom darovitom djecom. Najteži teret s kojim se mogu nositi darovita djeca, a ujedno i najveća greška roditelja su pretjerane

ambicije roditelja. Roditelji zato nikako ne smiju od djeteta očekivati da bude najbolje u svemu. Darovita djeca često kognitivno nadmašuju svoje vršnjake, ali socijalno i emocionalno su jednaki i od njih se zato ne smije očekivati da i u tome budu jednako napredna. Darovitoj djeci roditelji trebaju razviti svijest o tome da neke stvari mogu bolje od drugih, ali da ih to ne čini vrjednijim od drugih. Zato je važno razviti socijalnu svijest kod darovite djece, da nauče živjeti s drugima i poštivati one čije su sposobnosti prosječne (Vranjković, 2010). Sudjelovanje na Natjecanju iz geografije može biti vrlo poticajno za darovite učenike. Međutim, uslijed postizanja slabijeg rezultata od očekivanog, može doći do pada motivacije. Kako bi se izbjegla takva situacija, nastavnik bi trebao razgovarati s učenicom te mu objasniti kako natjecanje podrazumijeva samo najbolje učenike u određenom području te da je sam plasman na, primjerice, državno natjecanje velik uspjeh.

Suradnja roditelja i nastavnika u procesu odrastanja darovite djece kao i djece općenito je ključna. Škola nije jedina okolina u kojoj dijete/učenik boravi, odrasta, stječe nova iskustva i uči, nego je samo dio tog okruženja. Ostali sudionici u procesu su vjerske ustanove, sportska ili umjetnička udruženja i slično. Zato bi najvažniju ulogu trebala imati obitelj kao stup odgoja, morala, radnih i ostalih navika. Zbog svega navedenog, neizostavna je suradnja svih sudionika u odgojnom procesu, a prije svega suradnja učitelja i roditelja. Suradnja škole i obitelji nije uvijek moguća zbog niza okolnosti koje ometaju suradnju: socijalna situacija, nesređeni obiteljski odnosi ili jednostavno nezainteresiranost jedne od strana. Naglasak u suradnji treba biti na obostranoj informiranosti o darovitosti i potrebama darovitog djeteta kako bi se svaka daljnja suradnja usmjerila dobrobiti i napredovanju darovitog djeteta. Učitelji trebaju redovito kontaktirati s roditeljima djeteta, a po potrebi i sa školskim pedagogom i psihologom. Interakcija je vrlo važna jer dijete različito funkcionira individualno i u grupi, stoga je povratna informacija nastavnika koji dijete prati u socijalnom okruženju od velike koristi (Adžić, 2011).

Najzastupljenije je mišljenje kako je uloga roditelja izjednačena s ulogom učitelja u identifikaciji i razvoju darovitih učenika. Roditeljska zapažanja o djetetu, njegovim sposobnostima i interesima, jačim i slabijim stranama mogu doprinijeti identifikacijskom procesu. Smatra se da su roditelji najbolji u prepoznavanju darovitosti i kreativnosti djeteta jer vide ono što škole ne mogu, a to su ponašanja i vještine djeteta izvan škole. U ranim godinama roditelji igraju važnu ulogu jer imaju informacije o ponašanju djeteta u djetinjstvu, stoga mogu dati informacije o ranim znakovima darovitosti. Ovdje postoji visoka mogućnost

prepoznavanja aspekata darovitosti kao što je kreativnost, visoka koncentracija u području interesa, znatiželja, rane čitalačke sposobnosti, sposobnost povezivanja apstraktnih odnosa u učenju, razvijena percepcija i slično. Takve informacije mogu biti korisne za uključivanje učenika u određeni program ili za individualno planiranje i programiranje rada s njime.

Za razliku od učitelja i nastavnika, roditelji imaju informacije o pozitivnim i negativnim značajkama djeteta. Oni znaju područja djetetovog interesa te jedini mogu dobro procijeniti značajna područja ranog razvoja. Rano prepoznavanje i rad s djetetom od presudne su važnosti da bi se pružila mogućnost za razvoj učenja u prvim godinama. Dakle, neizostavna je suradnja učitelja i roditelja u prikupljanju informacija o mogućoj darovitosti kod djeteta u što ranijoj školskoj dobi. Učitelji i nastavnici moraju biti svjesni da ponekad roditelji precjenjuju sposobnosti svojeg djeteta jer mogu biti subjektivni.

Neki nedostaci uključivanja roditelja u proces identifikacije preko upitnika su to što roditelji nisu svjesni realnih sposobnosti svog djeteta, postoji mogućnost da ne mogu pročitati, interpretirati ili razumjeti upitnik ili nominacijski instrument zbog jezičnih ili kulturoloških barijera. Isto tako, u slučaju primjerice razvoda ili posvojenja, roditelji mogu imati djelomične informacije o razvitku djeteta ili mogu odbiti sudjelovanje u ispunjavanju identifikacijskih upitnika (Ćurković i dr., 2020).

3. TEORIJSKI MODELI DAROVITOSTI

Razvoj različitih teorijskih modela kojima se nastoji pobliže objasniti fenomen darovitosti možda najbolje pokazuje kompleksnost samog fenomena. Cilj teorijskih modela jest pobliže objasniti darovitost te pružiti potporu prilikom provođenja obrazovne prakse i prepoznavanja darovitih pojedinaca (Burušić i Šerepac, 2019).

Tumačenja darovitosti odvijala su se u nekoliko pravaca. Prvotna tumačenja darovitosti bila su usko povezana s općim sposobnostima (IQ). Smatralo se da je darovitost rezultat visokih općih intelektualnih sposobnosti koje uvjetuju uspjeh u mnogim područjima. Francis Galton i Charles Spearman među prvima su istraživali darovitost. Oba istraživača smatrala su da su darovitim osobama intelektualne sposobnosti urođene (Burušić i Šerepac, 2019).

3.1. Gardnerova teorija višestrukih inteligencija

U znanstvenoj literaturi poznata su četiri pristupa, odnosno teorije o darovitosti: pristup fokusiran na karakteristike darovitih ljudi, pristup temeljen na kognitivnim sposobnostima istih, psihološki, te pristup fokusiran na postignuća darovitih ljudi. Pristupi su vrlo slični, razlikuju se samo u aspektu darovitosti kojeg nastoje objasniti.

Pristup koji se bavi karakteristikama darovitih oslanja se na Gardnerov model višestruke inteligencije. Gardner razlikuje sedam inteligencija: verbalno-lingvističku, logičko-matematičku, vizualno-spacijalnu, glazbeno-ritmičku, tjelesno-kinestetičku, intrapersonalnu i interpersonalnu inteligenciju. On smatra da svatko ima jedinstvenu mješavinu svih ovih inteligencija, s time da se pojedine javljaju različitim intenzitetom. Ako se neka od ovih inteligencija javi u većem intenzitetu, osoba će biti darovita u tom području.

Vizualno-spacijalna inteligencija iskazuje se kroz sposobnost snalaženja u prostoru te stvaranje i transformaciju prostornih predodžaba. Pokazatelj veće razvijenosti ove vrste inteligencije u djece je lakoća snalaženja i rješavanja problema u prostoru, kreiranje i građenje objekata u prostoru i slično.

Likovna inteligencija je sposobnost djeteta da proizvede prepoznatljive oblike najmanje godinu dana prije svojih vršnjaka, a bitnu razliku između uobičajenog likovnog razvoja i razvoja likovno darovitog djeteta leži u tri bitne karakteristike: likovno prosječna djeca barataju naučenim likovnim shemama, a likovno nadareni se oslanjaju na zapamćene pojedinosti neke doživljene situacije; likovno daroviti ranije ovladaju likovnim vještinama prikazivanja kao što

su postizanje rotacije, skraćanja, perspektiva, sjena; likovno darovito dijete nije sposobnije samo u likovnom izražavanju nego ima povećanu osjetljivost za oblike, boju, teksturu, položaj i pokret.

Glazbeno-ritmička inteligencija iskazuje se kroz smisao za ritam i glazbu. Djeca s razvijenom ovom vrstom inteligencije često vrlo dobro raspoznaju ritam, udaraju ritam nekih melodija ili pjevaju sama za sebe. Mogu izmisliti melodiju i njome ispričati neku priču. Zapažaju različite zvukove u okolini, pa i određene teme u glazbi, te dijelova melodije. Bolje pjevaju od ostale djece i kvalitetnije se ritmički i glazbeno izražavaju na udaraljkaama ili glazbenim instrumentima.

Verbalno-lingvistička inteligencija iskazuje se kroz bogat rječnik te brzu i laku manipulaciju riječima. Izraženu sposobnost u ovom području imaju djeca čiji je rječnik bogatiji od rječnika njihovih vršnjaka te ona koja su sposobna ispričati bogatu i cjelovitu priču ili događaj s brojnim detaljima. Ova je vrsta inteligencije osobito razvijena u pjesnika, govornika, voditelja, političara, novinara i sl.

Logičko-matematička inteligencija obuhvaća vještine apstraktnog mišljenja i rješavanja problema. Djeca s izraženijim sposobnostima u ovom području brže će i lakše od ostale djece manipulirati apstraktnim pojmovima te količinama i brojevima. Ova je vrsta inteligencije najviše zastupljena u matematičara, fizičara, astronoma i sl.

Tjelesno-kinestetička iskazuje se kroz sposobnost izvođenja i usklađivanja pokreta tijela. Djeca s razvijenom ovom vrstom inteligencije vrlo izražajno pokretom reagiraju na različite poticaje, posjeduju okretnost i spretnost u pokretima i s predmetima (loptom, npr.).

Intrapersonalna inteligencija iskazuje se u boljem razumijevanju sebe i svojih potreba. Djeca s razvijenom ovom vrstom inteligencije daleko bolje razumiju ne samo svoje potrebe već i svoje sposobnosti, osobine ličnosti i sl. Oni iskazuju veliku upornost u onome čime se bave, imaju izraženu svijest o sebi. Ova vrsta inteligencije iskazuje se u boljem razumijevanju drugih ljudi i njihovih potreba. Djeca su često vođe i organizatori u grupi, osjetljiva su za potrebe i osjećaje drugih, pomažu u rješavanju sukoba, lako započinju igru s drugima, dobro se slažu s drugom djecom i među njima su omiljena. Bolje od druge djece prepoznaju emocije na osnovi facijalne ekspresije (Sindik i Vukosav, 2010).

Gardnerova teorija naišla je na brojne kritike raznih kritičara, a zamjera mu se i da je pomiješao talent s inteligencijom. U praktičnoj primjeni javlja se kritika da Gardner nije

pedagozima dao jasan program i upute. Unatoč kritikama, Gardnerova teorija je široko primijenjena i pruža razne mogućnosti na području obrazovanja (Slavić, 2010).

3.2. Multifaktorski model darovitost

Nizozemski psiholog F.J. Mönks postavio je multifaktorski model razvoja darovitosti. U njemu se smatra da razvitak intelektualne darovitosti zavisi od želje za postignućem i ustrajnosti i s tim je gledištem predvidio suvremen pogled na darovitost. Troprstenastu koncepciju darovitosti Renzullia (interakcija visokih sposobnosti, kreativnosti i motivacije) on tu koncepciju proširuje sa socijalnim faktorima darovitosti. Tako je njegov multifaktorski model slikovito predstavljen kao tri prstena u interakciji omeđena istostraničnim trokutom na vrhovima kojeg se nalaze škola, obitelj i vršnjaci. Autor ističe da bi ljudska bića živjela u društvu, nužno je da se ogledaju u brojnim socijalnim situacijama, a posebno ističe potrebu individualizacije odgojnih utjecaja (Koren, 2013).

3.3. Münchenski model darovitosti

Münchenski model jedan je od najposebnijih europskih studija darovitosti. U okviru ovog modela darovitost se određuje kao multifaktorski model sposobnosti pozicioniran unutar mreže nekognitivnih svojstava ličnosti, raznovrsnih faktora okoline te utjecaja visokih postignuća. U modelu proizašlom iz Münchenske studije darovitosti, naznačava se sedam relativno nezavisnih oblika darovitosti, a to su: inteligencija, kreativnost, socijalna kompetentnost, muzikalnost, umjetničke sposobnosti, psihomotorne vještine i praktična inteligencija. Faktori koji se u ovoj metodi uzimaju kao moderatori tj. oni koji oblikuju same potencijale su: obrazovni stil, razina obrazovanja roditelja, zahtjevi okoline, socijalne reakcije na uspjeh i neuspjeh, broj braće i sestara, atmosfera u obitelji, okruženje u školi, životni događaji i diferencirano učenje i instrukcija (Letić, 2015).

3.4. Model transformacije potencijalne u manifestnu darovitost

Potencijalnu darovitost čini niz predispozicija koje omogućuju da se neke sposobnosti pojedinca razviju više i bolje nego kod većine druge djece. To ovisi o brojnim faktorima kojima je dijete izloženo. Prostor između potencijalne i produktivne darovitosti, praktički je

prostor odgojnih utjecaja o kojima u velikoj mjeri ovisi koji će i koliki dio potencijala biti iskazan kroz iznimna postignuća koja određuju darovitost pojedinca. Potencijalna se darovitost bez dodatne podrške ne mora spontano transformirati u manifestnu darovitost, pa su postupci otkrivanja darovite djece zadatak odgojno-obrazovnog sustava (Elez i Sindik, 2010).

4.DAROVITI UČENICI U ŠKOLSKOM OKRUŽENJU

Redovan nastavni proces u školama uključuje svu djecu pa su tako su i darovita djeca integrirana u redovitoj, dopunskoj, izbornoj, a rjeđe u mentorskoj nastavi. Učitelji bi u svakom godištu uz okvirni plan i program trebali imati jasno zacrtane ciljeve koje žele ostvariti tijekom školske godine.

Nakon detektiranja darovitih učenika u redovitom odgojno-obrazovnom procesu, za svakog darovitog učenika u izrazito individualnome obliku trebalo bi načiniti takav program . U izradi individualiziranog programaveliku ulogu imaju učitelji i nastavnici.

4.1. Daroviti učenici-učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama

Kao što je prethodno spomenuto ključnu ulogu u odgojno-obrazovnom procesu darovite djece imaju upravo učitelji i nastavnici. Učitelji razredne nastave tijekom svojega rada bolje upoznaju svakog učenika, njegove sklonosti, mogućnosti pa tako i darovitost. S obzirom da je razredna nastava uvijek bila više orijentirana na učenika nego predmetna nastava, a i učitelj je imao više vremena posvetiti se učeniku od predmetnog učitelja u predmetnoj nastavi, suradnja razrednih učitelja i predmetnih nastavnika od velike je važnosti. Dogovor treba ići oko načina na koji će se određeni sadržaji za darovite učenike planirano ostvariti povezivanjem, integracijom sadržaja za koje daroviti učenici pokazuju interes, projektima i sličnim. Najbolji rezultati u radu s darovitom djecom uočeni su u mentorskoj nastavi gdje učitelj ima dovoljno vremena za učenika i njegove potrebe i sam učenik može predložiti koji će sadržaji biti obrađeni. Ovakav način rada osobito pogoduje razvoju sposobnosti kod darovite djece jer nijevremenski ograničen, nego može trajati u skladu s interesom i dubinom ulaska u određenu materiju. Nastavnici trebaju surađivati u radu kako se interes ne bi pogrešno usmjerio. Najčešći su načini rada izvanučionična nastava i rad na projektima koji su također podložni tome da se rad na njima može produžiti i izvan redovitih 45 minuta. Dodatna nastava i izvannastavni sadržaji, organizirani prema sličnim načelima u radu s darovitim učenicima, pokazali su se važnom poveznicom u cjelokupnom odgojno-obrazovnom radu s darovitim učenicima.

U integriranoj nastavi učenici mogu iskazati svoja znanja, vještine, spoznaje i sklonosti na istom sadržaju u više nastavnih predmeta i mogu rješavati određeni problem s gledišta svakog

nastavnog predmeta uključenog u takav način rada. Tu dolaze do izražaja mogućnosti logičkog i kritičkog razmišljanja i zaključivanja.

Za rad s darovitim učenicima mogu se također koristiti pripremljeni zadatci u kojima će učenik sam odabrati način rješavanja i složenost u skladu sa svojim sklonostima i mogućnostima. Također se mogu pripremiti individualni zadatci za različita područja, a najčešće su to zadatci problemskog tipa dok učenici koji imaju likovnog ili glazbenog talenta mogu se pozabaviti kombinacijama različitih tehnika kako bi riješili određenu problemsku situaciju (Adžić, 2011).

Pri razvoju posebnih programa za darovite treba posebno uzeti u obzir sljedeće uvjete:

- da odabrana metoda stavlja dovoljan naglasak na razvoj viših misaonih procesa i koncepata
- da je metoda fleksibilna i dovoljno otvorena da djetetu omogući da se razvija vlastitim tempom
- pružiti okruženje za učenje koje djetetu pruža i emocionalnu sigurnost i intelektualne izazove
- da odabrana metoda neće otuđiti dijete od vršnjaka ili negativno utjecati na daljnje učenje, što bi moglo dovesti do dosade zbog ponavljajućih obrazaca (Obrenović-Ovčar, 2021).

4.2. Akceleracija

Najčešće se u odgojno-obrazovnom radu s darovitim učenicima primijenjuju grupiranje učenika sličnih sposobnosti, akceleracija i obogaćivanje programa.

Grupiranje učenika sličnih sposobnosti može se provoditi formiranjem razreda za učenike sličnih sposobnosti, grupiranjem učenika različite dobi, grupiranjem unutar razreda, uspostavljanjem razreda s obogaćenim programom i akceleriranim razredima. Ipak, navedeni postupci često se kritiziraju. Glavni argument su da djeca koja ostaju u razredu s manjim sposobnostima mogu imati sniženo samopouzdanje, a potencijalna je opasnost od toga da nastavnici uspostave niska očekivanja u takvim razredima (Vlahović-Štetić, 2008).

Školska akceleracija podrazumijeva skup postupaka kojima se darovitim učenicima omogućava brže svladavanje školskog programa.

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi svaki učenik koji se ističe svojim znanjem i sposobnostima ima pravo završiti školu u kraćem vremenu od propisanog, a u tijeku jedne godine može završiti najviše dva razreda. Odluku o završavanju osnovne škole

u kraćem vremenu od propisanog donosi učiteljsko vijeće na zahtjev učenika, roditelja ili razrednog učitelja nakon pribavljenog mišljenja komisije. Osim preskakanja razreda i ranijeg upisa, često se koristi i akceleracija u predmetu tako da se učenik u jednom ili više predmeta smješta s naprednijim stupnjem razvoja.

Akceleracija ima svojih prednosti, ali i nedostataka. Prednosti akceleracije su smanjenje dosade, odnosno nepotrebnog ponavljanja, veća motivacija i produktivnost, sklad između nastave i postignuća, povećanje interesa i pozitivnog stava prema obrazovanju te otkrivanje interesa i sposobnosti učenika. Glavni nedostaci akceleracije očituju se u strahu od neprihvatanja od strane starijih učenika, odnosno poteškoće u socijalnom prilagođavanju, smanjena interakcija s vršnjacima, povećani pritisak (Hozjan i Kadum 2015).

Obogaćivanje podrazumijeva dodatno angažiranje učenika u nastavi i izvan nje. U slučaju kada su daroviti učenici u odjelima sa ostalim učenicima, najčešće im se izvan redovne nastave nude razne mogućnosti za dodatni rad, rad sa mentorom, samostalni rad, sudjelovanje na natjecanjima i slično. Drugi način je da se, u okviru diferencijacije nastave obaveznih programa i individualizacije nastave, osiguraju širi sadržaji na odgovarajućoj razini. Osnovni problem s obogaćivanjem za darovite je nedostatak jasnih ciljeva. Stoga, moguće je izdvojiti tri važna cilja obogaćivanja: proširivanje sposobnosti za analizu i rješavanje problema, razvoj temeljnih, vrijednih interesa te poticanje originalnosti, inicijative i samousmjerenja. Kao jedan od oblika obogaćivanja primjenjuje se dodatna nastava. Ova nastava je namijenjena darovitim učenicima, onima koji iskazuju izrazitije sposobnosti u pojedinim nastavnim disciplinama, kao i posebne potrebe, sklonosti i interese. Na taj način učenik se maksimalno aktivira, razvija aktivno i samostalno kritičko mišljenje te kreativnost. Ipak, potencijalni nedostatak u našem školstvu je taj što je ovaj oblik nastave pogrešno shvaćen i neadekvatno iskorišten (Karijašević, 2013). Problem koji se može javiti prilikom organiziranja dodatne nastave iz nastavnog predmeta Geografija jest nedostatak vremena, odnosno sati koje nastavnici zakonski imaju na raspolaganju. Dodatna nastava iz Geografije, s obzirom na interdisciplinarnu prirodu predmeta, pruža mogućnost produbljivanja sadržaja redovite nastave u skladu s afinitetima učenika.

4.3.Obogaćivanje kurikuluma i programa

Prilikom poticanja darovite djece trebalo bi im se osigurati ono što najbolje odgovara njihovom stupnju razvoja, specifičnim potrebama i interesima, potencijalima i sposobnostima. Prilikom izrade programa za darovite učenike, trebalo bi se pridržavati sljedećih načela:

- a) poticati širenje temeljnih znanja i razvoj verbalnih sposobnosti,
- b) uvažavati posebne interese učenika,
- c) omogućiti im da uče na način koji njima najbolje odgovara,
- d) osigurati korištenje raznolikog materijala u radu,
- e) osigurati više vremena za rad,
- f) poticati kreativno i kritičko mišljenje.

Mogući pristupi radu s darovitima su: rad po programima različite težine i složenosti, izborni programi, grupni i individualni rad, rad na projektu, rad u maloj skupini, akceleracija, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, kontakti sa stručnjacima iz područja interesa, pristup izvorima specifičnog znanja, dodatna sredstva ili materijali, mentorski rad, raniji upis (NN 34/1991).

U hrvatskim školama u radu s ovim učenicima najčešće se primjenjuje obogaćivanje programa, uključivanjem darovite i talentirane djece u različite izvannastave i izvanškolske aktivnosti, akceleracija (ubrzanje) programa ili preskakanje razreda i izdvajanje (posebne škole ili posebni razredi, grupiranje prema vrstama sposobnosti ili prema školskim predmetima, specijalizacija kroz izborne predmete, ljetne škole i sl.) (NN „34/1991“).

Posljednjih godina ističe se važnost stručnog usavršavanja obrazovnog kadra. Istraživanje pokazuje da postoji vrlo izražen interes i potreba za stručnim usavršavanjem u području darovitosti, naročito među stručnjacima u osnovnim školama jer je rana identifikacija, usmjeravanje i rad s darovitom djecom ključno za razvoj njihove produktivne darovitosti. Do početka 21. stoljeća dodiplomska naobrazba u području darovitosti nije bila dostatna ili uopće nije bila organizirana za stručne suradnike kao ni za učitelje i odgojitelje, a teme stručnog usavršavanja iz područja darovitosti bile su nedovoljno zastupljene. S druge strane, školska praksa istodobno je zahtijevala znanja i usavršavanja u ovom području.

Od tada do danas stanje u programima dodiplomskih, diplomskih, integriranih i poslijediplomskih studija za stručne suradnike, učitelje i odgojitelje značajno se popravilo. Kolegiji iz odgojno-obrazovnog rada s darovitom i talentiranom djecom postali su neizostavni dio kurikuluma visoko obrazovne nastave, međutim, osiguranje i razvoj specijaliziranih

kadrova u školama posvećenih radu s darovitima (savjetnici, specijalisti, mentori) i stvaranje mreže takvih stručnjaka još uvijek ne postoji. Drugim riječima, prioritetno područje temeljnog visokoškolskog obrazovanja za odgojno-obrazovne stručnjake trebalo bi biti obrazovanje za djecu s posebnim potrebama u koju spadaju daroviti i talentirani učenici, kao što to treba biti i područje njihovog trajnog usavršavanja.

Statistika pokazuje da u skrbi za darovite kasnimo 40 godina za razvijenim zemljama. S druge strane, ulaganje u darovite jedna je od ključnih strategija za postizanje međunarodne konkurentnosti Hrvatske i strateško pitanje zemlje.

Međutim, rad s darovitima nije lak jer zahtijeva vrlo prilagodljivu okolinu i uvažavanje djetetovih izrazito individualiziranih potreba. Kad je riječ o djeci s posebnim potrebama, dokazano je da je nakon rada s gluhima, najteže raditi s darovitima. Što se tiče obrazovnih programa i zahtijeva za rad s darovitima, postupci i metode moraju biti slojeviti, opsežniji i kvalitativno drugačiji od redovnih programa. Rad učitelja i nastavnika mora biti drugačiji jer moraju osiguravati slobodan razvoj interesa takvih učenika, pazeci na njihov emotivan i kreativan razvoj, usklađujući individualizirani pristup prema njima s vrstom i razvijenošću njihovih sposobnosti. Iako se u Hrvatskoj nastoji uspostaviti sustav skrbi za darovite kroz istraživanja, skupove, razvoj modela skrbi, publikacije i zakone, sve te aktivnosti nisu uspjele ostvariti zadovoljavajuće ciljeve koji podrazumijevaju sveobuhvatnu skrb za darovite od predškolske dobi do visokog školstva, sustavnu skrb za darovite te fleksibilan dinamički model. Prilikom kreiranja programa za darovite učenike trebalo bi voditi računa o njihovim posebnim obrazovnim potrebama, a to su da se druže s vršnjacima sličnih visokorazvijenih sposobnosti, međutim, da se druže i s vršnjacima iste kronološke dobi, da rade u obogaćenim i proširenim odgojno-obrazovnim programima, da budu nezavisni u učenju, da su izloženi izazovima u kojima povremeno doživljavaju i neuspjeh te da sudjeluju u širokim programima u kojima se potiče njihov cjelokupni razvoj (Jerković i dr., 2016).

Darovitim učenicima, osim njihovih obitelji, poticaj i podrška mora biti odgojno-obrazovna u okviru vrtića, škola i visokoškolskih ustanova u kojima se oni odgajaju i obrazuju. U našem društvu i odgojno-obrazovnome sustavu određena skrb za darovite postoji već godinama. Popraćena je odgovarajućim zakonskim aktima, no u praksi ta skrb nije sustavna, odvija se samo u nekim odgojno-obrazovnim ustanovama i neujednačene je razine, a često i ne odgovara stvarnim potrebama darovitih (Nacionalni dokument okvira za poticanje iskustva učenja i vrednovanja postignuća darovite djece i učenika, 2017).

Nacionalni dokument „Okvir za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika“ Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske (2017) služi kao polazište za suvremen i sustavni pristup odgoju i obrazovanju darovite djece i učenika. On se odnosi na odgojno-obrazovni rad s darovitima u svim vrstama do visokoškolskoga odgoja i obrazovanja, te na svim odgojno obrazovnim razinama i ciklusima. Ovim dokumentima osigurava se darovitima dodatna podrška u sustavu, te dvojba o tome kako u odgoju i obrazovanju pomiriti načela jednakosti i izvrsnosti. Dokumentima se ističe snažno zalaganje za izvrsnost koje ne kompromitira načelo jednakosti jer ono znači jednake mogućnosti za sve, tj. da svakomu treba omogućiti jednake prilike za korištenje svojih potencijala i za njihovo maksimalno razvijanje (Nikčević-Milković, 2021).

4.4. Poželjne osobine nastavnika za rad s darovitim učenicima

U prepoznavanju, identifikaciji i odgojno-obrazovnom radu s darovitim učenicima izuzetno važnu ulogu imaju i nastavnici. Nastavnik mora imati adekvatno opće i stručno obrazovanje, pedagoško-psihološku i metodičko-didaktičku osposobljenost, pravilan odnos prema radu te kreativan pristup nastavi. Rad nastavnika ne očituje se samo u okvirima nastave, nego je on odgovoran za cjelokupni razvoj mlade, kritičke i stvaralačke osobnosti.

Kao poželjne karakteristike nastavnika prilikom rada s darovitim učenicima ističu se entuzijazam i posvećenost radu s darovitim učenicima, povjerenje u njihovu sposobnost te vlastita sposobnost nastavnika da primjeni teorijska znanja u praksi.

Također, treba istaknuti da je neophodno da nastavnici koji rade s darovitim učenicima imaju odgovarajuće osobine i poučavajući, nastavnici trebaju pomoći darovitim učenicima da otkriju kako pronaći put do zadovoljavanja vlastitih interesa, a ne da im samo nastavnici budu izvori znanja. Bitno je naglasiti da nastavni plan i program studija koji primarno obrazuje nastavnike treba imati sadržaj koji se odnosi na prepoznavanje, identifikaciju i odgojno-obrazovni rad s darovitim učenicima (Karijašević, 2013).

Također, za produktivan rad s darovitim djecom prijeko su potrebna pozitivna gledišta nastavnika. Posljedice negativnih gledišta bit će odbijanje i izbjegavanje prepoznavanja i posebnog rada s darovitimima. Pozitivna gledišta o darovitosti uvelike ovise o profesionalnoj pripremljenosti učitelja i nastavnika za takav rad, a dodatno obrazovanje za rad s darovitimima povećava pozitivnost gledišta. Vjerojatno je da će gledišta učitelja o radu s darovitim djecom

uvelike ovisiti i o njihovu općem zadovoljstvu u radu i o njihovoj predanosti pozivu kojim se bave (Čudina-Obradović i Posavec, 2009).

Čak i mala izloženost stručnom usavršavanju u programu obrazovanja darovitih pokazuje pozitivne utjecaje na njihovu percepciju darovitosti i sposobnost za prepoznavanje i podržavanje učenika na ispravan način. Na razini škole treba biti jasna procedura i upute o identifikaciji darovitih učenika, ali i plan rada s njima. Najbolja praksa je ona kod koje škola posjeduje tim koji se bavi darovitima, analizira i evaluira rezultate identifikacije, ali i prati cjelokupan proces rada s darovitima.

5. ZAKONSKI OKVIR ODGOJA I OBRAZOVANJA DAROVITIH UČENIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Odgaj i obrazovanje darovitih učenika osigurano je zakonima i važećim dokumentima koji se tiču odgoja i obrazovanja. Analizirajući postojeće zakone i dokumente, može se uočiti kako je prepoznata važnost pravovremenog otkrivanja, praćenja i usmjeravanja darovitih učenika. Važećim zakonima, pravilnicima i strategijama u Hrvatskoj obuhvaćeni su brojni aspekti rada s darovitim učenicima. Moguće probleme predstavljaju terminološke neujednačenosti, poput korištenja pojmova darovitosti i talenta kao sinonima, zastarjelost pojedinih pravilnika te jaz između teorije i prakse. U narednim poglavljima analizira se položaj darovitih učenika unutar Nacionalnog okvirnog kurikulumu, Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama, Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika, Pravilnika o srednjoškolskom sustavu odgoja i obrazovanja darovitih učenika te Prijedloga nacrtu novog pravilnika (Marin i Zrilić, 2018).

5.1. Nacionalni okvirni kurikulum

Nacionalni okvirni kurikulum navodi da su učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama učenici s različitim teškoćama te daroviti učenici. Ističe se potreba diferenciranja očekivanih postignuća u skladu s njihovim sposobnostima. Također, istaknuta je i nužnost profesionalnog usavršavanja odgojno-obrazovnog osoblja, kao i međusobna suradnja koja osim njih, uključuje i vanjske stručnjake, obitelji i udruge. Nacionalni okvirni kurikulum ističe kako je jedna od uloga odgojno-obrazovne ustanove otkrivanje darovitih učenika te zadovoljavanje njihovih kognitivnih, emocionalnih, socijalnih i tjelesnih potreba, kao i konstantno praćenje i vrednovanje njihovih postignuća. Daroviti učenici opisani su kao oni učenici koji znatno brže od ostalih učenika usvajaju složene ideje i pojmove te pokazuju velik interes i brojne ideje vezane za određeno područje. Napominju se i teškoće koje daroviti učenici mogu imati, a upravo su te teškoće često razlog težeg identificiranja darovitosti. Spomenute teškoće mogu se odnositi na probleme u učenju, nedosljednost u radu i izvršavanju školskih obveza i zadataka, ali i poremećaji u ponašanju. Navodi se i kako je za darovite učenike potrebno oformiti individualizirani kurikulum koji uvažava njihovu potrebu za složenijim izazovima i sadržajima. Prema Nacionalnom okvirnom kurikulumu, školska ustanova dužna je organizirati oblike rada, poput dodatne nastave kojom se potiče stvaralaštvo

darovite djece. Programi izvan redovite nastave moraju osigurati: proširenje, obogaćenje, akceleraciju (ubrzanje), mentorstvo, natjecanje, izvannastavne aktivnosti, radionice, ljetne i zimske škole, klubove i kampove. Unutar Nacionalnog okvirnog kurikuluma ističe se i važost programa izvrsnosti. Programi izvrsnosti učenicima dotičaj sa stručnjacima unutar područja interesa, suradnju škole sa znanstveno-istraživačkim ustanovama i udrugama. Programi izvrsnosti u praksi ostvaruju se putem ljetnih i zimskih škola, seminara i kampova za darovite, a program osim darovitih učenika obuhvaća i roditelje, nastavnike te stručne suradnike (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011).

5.2. Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika

Unutar Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika definiraju se načini uočavanja, školovanja i praćenja darovitih učenika te se propisuje postupak putem kojeg učenik može završiti osnovnu školu u kraćem vremenu od predviđenog. Osim same definicije darovitosti, u pravilniku se navodi šest područja darovitosti, a to su opće intelektualne sposobnosti, stvaralačke (kreativne sposobnosti), sposobnosti za pojedina nastavna i znanstvena područja, socijalne i rukovodne sposobnosti te sposobnosti za pojedina umjetnička područja. Prema pravilniku, proces uočavanja i utvrđivanja darovitih učenika je proces koji mora obuhvatiti sve učenike na svim dobnim razinama cjelokupnog odgojno-obrazovnog razvoja. Naglašava se uloga učitelja i stručnih suradnika osnovnih škola, ali i mišljenja roditelja, odgajatelja i stručnjaka koji vode izvannastavne programe u koje je učenik uključen. U pravilniku se navodi i kako je škola u svrhu kvalitetnog odgoja i obrazovanja darovitih učenika dužna osigurati rad s mentorom, raniji upis, izborne predmete, rad po programima različite težine i složenosti, završavanje osnovnog obrazovanja u kraćem vremenu (akceleraciju), sudjelovanje u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima, kontakte sa stručnjacima iz područja interesa te pristup informacijama specifičnog znanja. Pravilnik se osvrće i na diferencirani program u razrednom odjelu koji se može provoditi individualno ili u posebnoj odgojno-obrazovnoj grupi. Takav program treba osigurati sadržaje i metode rada koji bi pogodovali napredovanje darovitog učenika. Navedenu odgojno-obrazovnu grupu pohađaju učenici podjednake obrazovne razine, a može biti uključeno pet učenika. Učenik koji pokazuje izrazit afinitet i sposobnosti za pojedino područje ima pravo na mentorstvo i individualan rad. Škola je dužna izraditi diferencirane programe iz svih

nastavnih predmeta te programe izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti, na temelju okvirnog programa za darovite učenike (NN „34/1991“).

Učenici osnovne škole mogu u jednoj školskoj godini završiti dva razreda. Akceleracije je uređena na način da učenik od 1. do 3. razreda osnovne škole može završiti dva razreda u jednoj školskoj godini, a kriteriji su da je učenik putem objektivnog ispitivanja (čitanje s razumijevanjem, matematička znanja, pismenost i znanja iz drugih nastavnih predmeta) ukazao da je njegovo znanje jednako ili više u odnosu na učenike u godinu dana starijem razredu. Učenici od 4. do 8. razreda u jednoj godini također mogu završiti dva razreda, ali uz polaganje razrednog ispita. Važan segment Pravilnika je i praćenje darovitih učenika. Navodi se kako je škola obvezna voditi evidenciju o učenicima koji su prepoznati kao daroviti kao i o učenicima koji su završili osnovnu školu u kraćem vremenu od propisanog. Također, navodi se kako je osnovna škola dužna službama profesionalne orijentacije te srednjoj školi u kojoj učenik nastavi obrazovanje predočiti prikupljenu dokumentaciju (NN „34/1991“).

5.3. Pravilnik o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika

U Pravilniku o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika ističe se kako darovitost u srednjoj školi uočavaju nastavnici i stručni suradnici, a škole su također obvezne koristiti dokumentaciju o darovitim učenicima koja je prikupljena tijekom osnovnoškolskog obrazovanja. Stručni tim utvrđuje područje darovitosti, a stručni tim imenuje nastavničko vijeće. Kao i u osnovnoj školi, srednja škola dužna je poticati darovitost putem mentorstva, razlikovnih programa, izbornih programa, grupnog i individualnog rada, upis osiguran rezultatima sudjelovanja na državnim ili međunarodnim natjecanjima, raniji upis u umjetničke škole, akceleraciju, slobodne aktivnosti, kontakte sa stručnjacima iz područja interesa, pristup izvorima specifičnog znanja, programe o izboru profesije i karijere, izvanškolske programe i drugo (NN „90/93“).

5.4. Nacrt prijedloga novog pravilnika

Novim pravilnikom utvrđuju se načini uočavanja, poticanja i praćenja darovitih učenika u osnovnim i srednjim školama. Pravilnik ističe kako se darovitost manifestira kao stvaralačka, odnosno kreativna sposobnost, specifična sposobnost u određenom području ili više njih

(primjerice u jezično-komunikacijskom, prirodoslovnom, tehničkom, informatičkom, umjetničkom, sportskom i slično) te kao opća intelektualna sposobnost. Pravilnik definira i uvjete rada s darovitim učenicima. Spomenuti uvjeti uključuju potrebnu opremu za rad, zadovoljavajući prostor, financijsku potporu na državnoj razini te odgojno-obrazovne radnike u školi. Definira se i osoblje koje sudjeluje u radu s darovitim učenicima, a to su školski tim, učiteljsko odnosno nastavničko vijeće te mentor. Pomnije se definira i uloga mentora. Mentor je najčešće nastavnik ili stručni suradnik, a važno je da se radi o osobi koja je stručnjak u području učenikove darovitosti. Mentor je dužan pratiti napredak učenika, vrednovati rad, ostvariti suradnju sa školskim timom škole u svrhu izrade individualiziranog program te jednom godišnje podnijeti izvješće o radu i postignućima darovitog učenika. Prema pravilniku, školski tim za darovite učenike čine stručni suradnici unutar odgojno-obrazovne ustanove, nastavnici iz područja darovitosti, a prema potrebi i drugi suradnici. Školski tim izrađuje individualizirani kurikulum za učenika, utvrđuje darovitost, procjenjuje napredak darovitih učenika i utvrđuje program rada, odgovoran je za dokumentaciju o darovitom učeniku, osigurava povezanost djelovanja svih sudionika u provedbi programa za darovitog učenika, pruža stručnu pomoć darovitim učenicima, roditeljima i nastavnicima. Školski tim za darovite učenike imenuje ravnatelj. Nadalje, pravilnik razlikuje uočavanje i utvrđivanje darovitosti. Darovitost najčešće uočavaju roditelji, nastavnici i stručni suradnici, a utvrđuje ju školski tim za darovite učenike, provođenjem postupaka procjenjivanja i mjerenja sposobnosti učenika. U procesu utvrđivanja darovitosti koriste se psihologijski standardizirani testovi općih i specifičnih sposobnosti, intervjui, skale, instrumenti za ispitivanje kreativnosti i osobina ličnosti te skale za samoprocjenu. Utvrđivanje darovitosti moguće je provoditi individualno ili u skupinama. U pravilniku se daje i pregled poželjnih oblika rada s darovitim učenicima. Takve oblike rada također izrađuje školski tim, a njihova svrha je poticati sposobnosti i interese darovitih učenika te im osigurati brzinu i način učenja koji je u skladu s njihovom darovitošću, ali s druge strane neće poremetiti njihov socijalni i emocionalni razvoj. Kao poželjni oblici rada za darovite učenike između ostalih navode se i rad s mentorom, pristup posebnim izvorima znanja, sudjelovanje na državnim i međunarodnim natjecanjima i smotrama, a u obzir se uzima i mogućnost povećanja troškova rada s darovitim učenicima pa se sukladno tome nalaže osiguravanje sredstava na državnoj razini te na razini jedinica lokalne, područne samouprave. Oblici rada s darovitim učenicima mogu se ostvariti i kao istraživački projekti, ljetne škole, višednevne radionice u sklopu centara izvrsnosti i slično, a

trebaju se odvijati kontinuirano, tijekom školske godine. Navodi se i da škole u svrhu daljnjeg usmjerenja darovitog učenika mogu ostvarivati suradnju sa institucijama izvan škole poput istraživačkih centara i istraživačkih centara. Pravilnik se osvrće i na individualizirane te skupne oblike rada s darovitim učenicima. Individualizirani oblici rada planiraju se posebno za darovitog učenika, a opsegom i brzinom svladavanja, usklađeni su s njegovim odgojno-obrazovnim potrebama. Skupni oblici rada često su usmjereni ka sudjelovanju u zajedničkom projektu. Školski tim ima zadatak i konstantnog praćenja oblika rada s darovitim učenicima, kako bi se mogli prilagoditi i nadograditi, a na kraju školske godine izvještava nastavno vijeće i roditelje o rezultatima rada. U pravilniku se i spominje termin mapa darovitog učenika. Mapa treba sadržavati svu dokumentaciju vezanu uz odgojno-obrazovni proces darovitog učenika (uvid u postupak utvrđivanja darovitosti, izvješća školskog tima, programe i oblike rada u kojima je sudjelovao, izvješća o praćenju razvoja i postignuća). U pravilniku se navodi i mogućnost osnivanja centara izvrsnosti, kojima je glavni cilj provoditi oblike rada za darovite učenike. Centri izvrsnosti često imaju partnere kao što su znanstvene institucije i istraživački centri (NN“ 94/13“).

5.5. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama, između ostaloga, uređuje i rad s darovitim učenicima. Najprije definiraju se ciljevi obrazovanja kroz pet točaka. Ciljevi obrazovanja su osiguravanje sustavnog poučavanja učenika te poticanje i unapređenje njihovog intelektualnog, estetskog, moralnog i duhovnog razvoja, a sve sukladno njihovim sposobnostima i interesima. Nadalje, jedan od ciljeva obrazovanja je i razvijanje svijesti o nacionalnom identitetu i očuvanju povijesno-kulturne baštine i nacionalnog identiteta. Ističu se i ciljevi odgoja u smjeru tolerancije, poštivanja različitosti i multikulturalnosti, stjecanja općeobrazovnih i stručnih kompetencija te cjeloživotnog učenja. Članak 34. govori o dodatnoj nastavi koju je dužna organizirati škola za učenika koji za određeno predmetno područje pokazuju osobit interes ili ostvaruju iznadprosječne rezultate. Za odgoj i obrazovanje darovitih učenika, osobito su važni članci 62., 63. i 64. U članku 62. navodi se kako su daroviti učenici, učenici s posebnim odgojno-obrazovni potrebama. Škola je dužna provoditi praćenje i poticanje darovitih učenika. Također, definira se i obveza organizacije dodatnog

rada iz područja darovitosti. U članku 64. definira se akceleracija, odnosno pravo darovitog učenika da u jednoj školskoj godini završi dva razreda (NN „87/2008“).

6.GEOGRAFIJA KAO NASTAVNI PREDMET

U poglavlju Geografija kao nastavni predmet, razmatraju se didaktičke odrednice nastavnog programa geografije, oblici rada i nastavne metode te odgojno-obrazovni ciljevi predmeta.

6.1. Didaktičke odrednice nastavnog programa geografije

Za nastavu Geografije, kao i za sve ostale nastavne predmete, važno je ustanoviti didaktičke odrednice koje se ogledaju u opsegu, dubini i redoslijedu. Opseg se odnosi na količinu znanja i sposobnosti koje bi učenici trebali savladati u sklopu nastave određenog predmeta. Opseg programa je potrebno prilagoditi dobi, sposobnostima učenika i statusu predmeta. S druge strane, dubina nastavnog programa određuje hoće li se znanja i vještine usvajati površno ili se zahtijevaju dublja znanja i viši stupanj vještina. Redoslijed nastavnog programa ukazuje kojim će se redoslijedom usvajati pojedini nastavni sadržaji. Opseg, dubina i redoslijed nastavnog programa najčešće su unutar autonomije nastavnika, što može biti vrlo važno kada je u pitanju obrazovanje darovitih učenika i obogaćivanje programa (Matas, 1996).

6.2. Oblici rada i nastavne metode

Prilikom odgoja i obrazovanja darovitih učenika važno je utvrditi koje su metode i oblici rada u nastavi Geografije najprikladniji kako bi se darovitost usmjeravala, a nastava za darovitog učenika bila poticajna. U nastavi Geografije najčešće se govori o sedam oblika rada, a to su samostalni rad, rad u parovima, skupni rad, frontalni rad, timska nastava, teorija igre i projektna nastava. Samostalni rad omogućava veliku autonomiju i aktivnost učenika te individualizaciju koja se ogleda u mogućem postavljanju drugačijih zadataka za pojedine učenike. Upravo zbog toga, ovakav oblik rada mogao bi biti prihvatljiv za rad s darovitim učenicima u nastavi Geografije. Rad u parovima ima brojne prednosti, a najveće su međusobno poticanje i provjeravanje. Prilikom obrazovanja darovitih učenika, rad u parovima mogao bi darovitog učenika staviti u ulogu svojevrsnog mentora, no isto tako daroviti učenik može biti znatno napredniji od učenika s kojim radi, pa bi trebalo voditi računa o tome da ne dođe do pada motivacije. Skupni rad odlikuje se razvojem suradnje, kontaktom s predmetom učenja, ali mogućnostima da se kompleksne teme pravilno raspodijele. Predlaže se da se skupine sastavljaju prema sposobnostima i interesima te da se težina zadatka prilagodi pojedinoj skupini. Ovakav oblik rada omogućava darovitim učenicima da postanu mentori

onim učenicima kojima je pomoć potrebna. Timska nastava podrazumijeva integraciju nekoliko srodnih nastavnih predmeta (primjerice geografija i biologija). Timska nastava izuzetno je korisna jer pruža učenicima pogled na zajednički problem s više aspekata. Projektna nastava vrlo je koristan oblik rada za darovite učenike jer pruža mogućnost samostalnog rada, ali uz izrazito uvažavanje interesa učenika. Učenici u takvom obliku nastave najčešće rade na zajedničkom projektu u skupinama i u suradnji s nastavnicima. Ovakav oblik nastave odvija se u laboratorijima, školskim vrtovima, u prirodi (Matas, 1996). Nastavne metode odnose se na način rada u nastavi. U geografiji najčešće govorimo o sedam nastavnih metoda, a to su metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, metoda demonstracije i eksperimenti, izvanškolsko učenje, metoda rada na tekstu, metoda grafičkih radova, programirana nastava te učenje pomoću računala. Među njima, osobito se ističe izvanškolsko učenje, odnosno terenska nastava. Terenska nastava može se podijeliti s obzirom na trajanje i opseg. Tako terenska nastava može biti terenski nastavni sat, poludnevni terenski rad ili izlazak, jednodnevni terenski rad ili izlazak ili višednevna terenska nastava. Prema opsegu može se podijeliti na tematsku, višetematsku i složenu (Matas, 1996).

6.3. Kurikulum nastavnog predmeta Geografija

Kurikulum nastavnog predmeta Geografija definira Geografiju kao znanost koja se bavi proučavanjem odnosa društvenih i prirodnih elemenata u geografskom prostoru, odnosno njihovim zakonitostima, a sve u svrhu planiranja funkcionalne i optimalne prostorne organizacije te održivim upravljanjem prostorom. Geografija se definira kao mosna znanost, odnosno kao spona između prirodoslovnog i društvenog područja kurikulumu. Kao svrha učenja i poučavanja Geografije, navodi se svladavanje geografskih znanja i vještina, ali i usvajanje prikladnih etičkih stavova. U sklopu nastave Geografije učenike se nastoji učiniti odgovornim članovima zajednice, ponajprije svjesnih vlastite odgovornosti prema prirodi i drugim ljudima, ali i sudionicima u oblikovanju funkcionalne prostorne organizacije. Nastavni predmet Geografija nastoji i afirmirati identitet kod učenika, počevši od osobnog, prema lokalnom, regionalnom, nacionalnom građanskom, pa sve do stvaranja identiteta građanina svijeta. Naglasak je i na razvoju socijalne i ekološke svijesti te solidarnosti. Uz ostalo, naglasak je i na uvažavanju kulturnih i drugih razlika (NN „7/2019“).

6.4. Odgojno-obrazovni ciljevi nastave Geografije

Kurikulum nastavnog predmeta Geografije definira odgojno-obrazovne ciljeve nastave Geografije. Kao prvi cilj ističe se svijest i odgovornost prema prirodi i drugim ljudima te mogućnost sudjelovanja u oblikovanju funkcionalne prostorne organizacije. Kao drugi cilj ističe se očuvanje identiteta u globaliziranom društvu, ali također i uvažavanje različitosti. Treći cilj definira važnost kreativnog i inovativnog promišljanja o prostornim problemima, koristeći se geografskom pismenošću. Četvrti cilj naglašava važnost terenskog rada te provođenja različitih istraživanja u prostoru (NN „7/2019“).

6.5. Daroviti učenici kao didaktičko-metodički izazov u nastavi Geografije

Iako ima brojne prednosti, rad s darovitim učenicima može za nastavnike predstavljati izazov. Kao prvi izazov nameće se prepoznavanje darovitosti u nastavi geografije. S obzirom da se učenici s nastavnim predmetom Geografija prvi puta susreću u petom razredu osnovne škole, velika je vjerojatnost da su svoj interes i darovitost već pokazali u nižim razredima u okviru predmeta Priroda i društvo. Stoga, vrlo je korisna suradnja nastavnika geografije i učitelja/ica razredne nastave.

Nadalje, izazov može predstavljati i integracija darovitog učenika u razredno okruženje. Već je spomenuto kako daroviti učenici zbog svojih specifičnih znanja i iznimnih interesa mogu biti stigmatizirani. Stoga, nastavnik treba pružiti emocionalnu potporu darovitim učenicima, ali i senzibilizirati ostale učenike u razredu za darovite učenike. Na taj način stvara se ugodna razredna klima te se sprječava moguće odustajanje darovitog učenika za područje interesa.

Daroviti učenici vrlo često brzo rješavaju zadatke koji su namijenjeni prosječnim učenicima te je zbog toga vrlo korisno osmisliti dodatne, zahtjevnije zadatke za darovite učenike. Problem može predstavljati i često prisutan nedostatak vremena za kvalitetniji rad s darovitim učenicima. Taj se problem djelomično može riješiti kroz dodatnu nastavu iz Geografije. Kako je već spomenuto, u nastavi geografije na raspolaganju su brojne metode i oblici rada, a upravo je izbor primjerene metode i oblika rada ključan za poticanje darovitog učenika. Rad u

paru ili skupini može pomoći darovitim učenicima da usavrše svoje socijalne vještine, no ukoliko rad u paru ili skupini nije uravnotežen prema interesima i sposobnostima, darovitost će teže doći do izražaja. Zbog toga je vrlo važno da nastavnik detaljno isplanira ovakve oblike rada. Kurikulum nastavnog predmeta Geografija naglašava važnost istraživačkog rada. Tema istraživačkog rada usklađuje se sa sadržajem ishoda u određenom razredu, a zahtjevnost s dobi učenika. Istraživači rad zahtijeva kritički pristup podacima i izvorima podataka, relevantne zaključke i kreativno rješavanje problema, pa je vrlo koristan oblik učenja za darovite učenike. Izazov za nastavnike može predstavljati i činjenica da su učenici, koji su daroviti u Geografiji, daroviti i u drugim područjima. Zbog toga je zadatak nastavnika učeniku ponuditi optimalne metode i oblike rada te sustavno njegovati interes učenika za geografiju.

7. CILJ I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Tema darovitosti vrlo je aktualna kao i tema darovitih pojedinaca u odgojno-obrazovnom sustavu. O tome svjedoče brojni znanstveni radovi te postojanje zakonskog okvira odgoja i obrazovanja darovitih učenika. U ovom istraživanju korištena je metoda polustrukturiranog intervjua. Polustrukturirani intervjui kao kvalitativna metoda prikupljanja podataka, pogodna je za istraživanje percepcije i mišljenja ispitanika o složenim pitanjima te ostavlja mogućnost dodatnog pojašnjenja odgovora (While, 1994).

Kvalitativno istraživanje omogućava nešto drugačiji pogled na pedagoške pojave i procese. Devet je osnovnih obilježja kvalitativnog istraživanja. Prvo obilježje jest naturalistički pristup, odnosno istražuje se realno stanje. Upravo je naturalistički pristup jedno od glavnih obilježja kvalitativnog istraživanja. Zatim, pristup je induktivan, što znači da se ne postavljaju hipoteze već istraživačka pitanja. Ovo obilježje ostavlja mogućnosti za sve vrste odgovora. Holistička perspektiva treće je važno obilježje kvalitativnog pristupa, a odnosi se na promatranje odgojno-obrazovnog sustava u cijelosti. Kvalitativni podaci, kao četvrto obilježje očituju se u autentičnosti, citiranju te odražavaju osobne stavove i iskustva ispitanika. Osobni kontakt i uvid u problem također su bitno obilježje jer omogućavaju istraživaču kontakt s osobama i procesima koje se istražuju. Nadalje, dinamičnost kao obilježje kvalitativnog pristupa stavlja fokus na promjene koje se događaju u vezi s promatranom situacijom. Orijehtacija na pojedinačne slučajeve jamči da se prikupljeni podaci, svaki za sebe, smatraju

posebnim te se na taj način tumače. U kvalitativnom pristupu, osobito je važna i osjetljivost za kontekst jer proučavani problemi odvijaju se u jedinstvenom vremenskom, prostornom i društvenom kontekstu. Za razliku od kvantitativnog pristupa, kvalitativni pristup omogućava istraživaču iznošenje vlastitih iskustava te ga ne obvezuje na potpunu objektivnost, što se naziva empatička neutralnost. Posljednje važno obilježje kvalitativnog pristupa jest fleksibilnost koja ostavlja prostor za nove pristupe istraživanju, u skladu s promjenama (Bognar, 2000).

U polustrukturiranim intervjuima sudjelovale su profesorice geografije te stručni suradnici s dugogodišnjim radnim iskustvom.

Cilj ovog istraživanja jest ispitati na koji se način identificiraju daroviti učenici u odgojno-obrazovnom sustavu, utvrditi načine prilagodbe metoda i oblika rada darovitim učenicima u nastavi Geografije, istražiti ulogu dodatne nastave i natjecanja iz Geografije za poticanje i usmjeravanje darovitih učenika te utvrditi načine na koji se ostvaruje suradnja između nastavnika, roditelja, stručnih suradnika, ali i institucija izvan škole.

7.1. Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo osam odgojno-obrazovnih djelatnika (N=8), a sudjelovali su pedagog, dvije psihologinje te pet nastavnica Geografije. Sudionici istraživanja djelatnici su osnovnih škola i gimnazija na području Grada Zagreba. Sudionici istraživanja birani su prema radnom iskustvu u odgojno-obrazovnoj ustanovi, ali i prema ulozi koju imaju u procesu obrazovanja darovitih učenika. Sudionici su dobrovoljno pristali na istraživanje te je zajamčena anonimnost. Nastavnice Geografije u daljnjem tekstu označene su oznakama N1, N2, N3, N4 i N5, dok su stručni suradnici navedeni kao pedagog i psihologinje kao P1 i P2.

7.2. Način provođenja istraživanja

Intervjui su provedeni tijekom svibnja i lipnja 2021. godine. Istraživanje je provedeno u tri osnovne škole i dvije gimnazije na području Grada Zagreba. Kao metoda istraživanja odabran je polustrukturirani intervju, a sudionici su odabrani metodom namjernog uzorkovanja kako bi se dobio uvid u iskustvo i način rada s darovitim učenicima u školskom okruženju te suradnja

između odgojno-obrazovnih djelatnika. Ispitanici su intervjuirani individualno, a prosječno trajanje intervjuja je 20 minuta. Sudionicima je zajamčena anonimnost.

7.3. Postupci i instrumenti istraživanja

Podaci su prikupljeni metodom polustrukturiranog intervjuja. Svaki je sudionik bio individualno intervjuiran te su razgovori, uz dopuštenje sudionika, snimani diktafonom zbog jednostavnije i preciznije transkripcije.

7.4. Istraživačka pitanja

S obzirom na uloge koje imaju u odgoju i obrazovanju darovitih učenika, kao sudionici istraživanja odabrani su pedagog, dvije psihologinje te pet nastavnica geografije. Pitanja na koja su sudionici odgovarali razlikuju se s obzirom na njihovu ulogu u odgoju i obrazovanju darovitih učenika. Istraživačka pitanja podijeljena su u dvije skupine, a svaka skupina se sastoji od devet pitanja. Pitanja korištena u intervjuima nalaze se u prilogu 1.

7.5. Analiza podataka

Analiza podataka odvijala se u tri faze. Prva faza podrazumijevala je preslušavanje snimljenog materijala. Druga faza odnosila se na prijepis sadržaja. Treća faza sastojala se od detaljnog iščitavanja dobivenog materijala kako bi se mogle odrediti teme za svaku skupinu pitanja. Iščitavanjem dobivenog materijala, nametnule su se teme pojavnosti darovitih učenika u nastavi geografije, prepoznavanja darovitih učenika u nastavi geografije, prilagodbe metoda i oblika rada darovitim učenicima u nastavi geografije, važnosti dodatne nastave za darovite učenike, Natjecanja iz geografije te tema suradnje. Teme koje su se nametnule prilikom iščitavanja razgovora sa stručnim suradnicima su identifikacija darovitih učenika, integracija darovitih učenika u razrednom okruženju, metodički pristup darovitim učenicima u nastavi i suradnja.

7.6. Teme za nastavnice Geografije

7.6.1. Pojavnost darovitih učenika u nastavi geografije

Prvo istraživačko pitanje koje se nametnulo prilikom analize provedenih intervjua s nastavnicama geografije jest sama učestalost pojave darovitih učenika u nastavi geografije. Nastavnicama geografije postavljeno je pitanje „*Jeste li se u svom dosadašnjem radu susreli s darovitim učenicima?*“ Sve su nastavnice odgovorile kako su se u svom dosadašnjem radu susrele s darovitim učenicima.

Jesam, u svakom slučaju i to sa jednim većim brojem darovitih. (N1)

Jesam i to ovako, već dugi niz godina radim, bit će to 36 godina i u svakoj generaciji ako tu uzmemo od 5. do 8. razreda ja sam se susrela s darovitim učenicima. (N2)

Nažalost, u našoj školi se još ne provodi ispitivanje da se dokaže koji su daroviti učenici, međutim po slobodnoj procjeni, zasigurno jesam. Zapravo, susrela sam se sa dosta njih, no ne mora značiti da su daroviti samo za geografiju. (N3)

Radim 20 godina i tijekom rada susrela sam se s darovitim učenicima čija darovitost nije bila ograničena na samo jedno predmetno područje. (N4)

-Jesam. (N5)

Prema navodima nastavnica iz Geografije, može se reći da je pojava darovitih učenika vrlo česta. Dvije nastavnice navode da su se susrele s mnogo darovitih učenika. N3 navodi kako se u školi u kojoj radi ne provodi standardizirana identifikacija darovitih učenika, ali se prema vlastitoj procjeni zasigurno susrela s njima. N3 i N4 navode i da su učenici koji su prepoznati kao daroviti u geografiji često bili daroviti i u drugim područjima.

7.6.2. Prepoznavanje darovitih učenika u nastavi geografije

Sljedeće istraživačko pitanje koje se nametnulo tijekom čitanja intervjua jest prepoznavanje darovitih učenika u nastavi geografije. Nastavnice su odgovarale na pitanje na koji način prepoznati učenika nadarenog za geografiju.

Uglavnom imaju veliko predznanje i velik interes za geografiju i mogu već od samog početka mogu stvarno neke stvari povezivat sa pojavama u prostoru, sa prostorom koji je prikazan na karti i onda se oni prepoznaju isto tako što im geografska karta, na primjer što ja najviše gledam, što im je geografska karta baš zorna, baš ju razumiju. U nižim razredima psihologinja provodi identifikaciju darovitih i onda mi dobijemo onako jedan pregled učenika u petom

razredu kad oni k nama dođu, mi dobijemo pregled koji su daroviti. Ja obično imam veća očekivanja od učenika koji su daroviti za matematiku. Kad postoji velik interes za matematiku, onda je to vrlo često povezano i s geografijom. (N1)

Pa to se može prepoznati odmah, već na samom satu, to su obično učenici koji odskaču u razredu sa brojnim pitanjima koja nisu na razini toga razreda nego su malo viša razina. Takvi učenici su se najviše istakli na satu interesom, izrađivanjem referata, plakata, danas su to prezentacije koje su napravljene prema određenim smjernicama, sa prikladnim slikama, kartama i slično, sa analizom grafičkog prikaza i djeca koja odskaču u rezultatima u pisanim provjerama, u redovitosti pisanja domaćih zadaća, recimo sada je dijete u sedmom razredu koje je apsolutno natprosječno inteligentno, ima izrazit interes za sve predmete, kada počnemo, pokaže se sličica na prezentaciji, dok drugi tek počinju ustvari razmišljati, on je već donio zaključak i teško se ponekad nositi kako ga zaposliti da mu ne bude dosadno. Može ga se zaposliti na drugačiji način, s njim se može razgovarati na takav način koji odgovara na gimnazijskoj razini, a sigurno se ne može prilagoditi prosječnom razredu. (N2)

Onaj koji je aktivan, koji postavlja pametna pitanja, koji donosi odgovarajuće zaključke te također i onaj koji je zainteresiran za predmet... (N3)

-Ne postoji univerzalna metoda identifikacije. Najčešće učiteljice razredne nastave na prvoj sjednici Razrednog vijeća u 5. razredu ukažu na učenike koji su se isticali u predmetu Prirodi i društvu i koji su pokazivali pojačani interes za geografske sadržaje. Takvi se učenici i na nastavi geografije svojim znanjem, interesom i širinom opće informiranosti ističu u odnosu na ostale učenike. Pri obradi nastavnih sadržaja postavljaju neobična pitanja, žele znati više, znaju odgovore na pitanja koja su ostalim učenicima preteška ili izlaze iz okvira obaveznih ishoda učenja i poučavanja, sadržaj geografske karte im je u središtu zanimanja, učenje geografije doživljavaju kao istraživački proces te se uključuju u dodatnu nastavu iz geografije. (N4)

To su obično učenici kod kojih se vidi da postoji jedno šire opće znanje, jedan poseban interes za nešto specifično u geografiji, puno čitaju, puno slušaju, raspolažu s velikim brojem informacija i najčešće je vezano i uz dobro poznavanje karte. Tako da koje god ja informacije spomenem ili neke nove recimo vijesti, oni to već znaju i vrlo često se javljaju i žele onda još to pojasniti jer im je to vrlo interesantno. Na primjer kad radim integracije, onda onikoji

znaju više, recimo spomenem G7, oni već znaju što je to dok recimo većina razreda nije nikad čula za taj pojam. (N5)

Kako je već navedeno u radu, jedan od najizazovnijih, ali ujedno i najvažnijih segmenata rada s darovitim učenicima jest prepoznavanje darovitosti. Pravovremeno prepoznavanje ključno je za kvalitetno obrazovanje i usmjeravanje darovitog učenika. Učenici se s nastavnim predmetom Geografija prvi puta susreću u petom razredu osnovne škole. U nižim razredima osnovne škole nastavni sadržaji nastavnog predmeta Geografija poučavaju se u okviru nastavnog predmeta Priroda i društvo. Upravo je zbog toga velika uloga nastavnika Geografije u osnovnim školama u pravovremenom prepoznavanju djeteta nadarenog za geografiju.

Sve nastavnice Geografije navode kako učenici nadareni za geografiju posjeduju predznanje i iskazuju velik interes za geografiju. Nastavnice N1, N2 i N4 navode kako je darovitim učenicima geografska karta, kao jedno od ključnih nastavnih sredstava u nastavi geografije, u središtu zanimanja. N2 i N4 navode kako daroviti učenici često postavljaju neobična i složenija pitanja, koja su prosječnim učenicima često preteška. N1 naglašava kako se identifikacija darovitih učenika provodi u nižim razredima osnovne škole, a provodi ih psihologinja ili psiholog. Na taj način dobiva se povratna informacija o darovitim učenicima koji prelaze u više razrede. Također, N1 naglašava kako najveća očekivanja u nastavi geografije ima od učenika koji su se pokazali darovitima u području matematike. N4 ističe kako je jedan od mogućih pokazatelja darovitosti u geografiji u osnovnoj školi i izniman uspjeh u nastavnom predmetu Priroda i društvo, pa je u tom smislu vrlo korisna komunikacija s učiteljicama i učiteljima razredne nastave.

7.6.3. Prilagodba oblika i metoda rada darovitim učenicima u nastavi geografije

Nastavnice Geografije odgovarale su na pitanje kako prilagođavaju oblike i metode rada darovitim učenicima u nastavi geografije.

Nažalost, neki put se to svodi više na to da se njima da individualni rad jer imate tu jednu šaroliku situaciju u razredu gdje imate učenike s poteškoćama i onda ako vi dignete nastavu na jedan viši nivo, onda vam ovaj jedan dio učenika ne može pratiti. Tako da se njima uglavnom daju dodatni radovi, nekakvi radni listići, nekakvi zadaci. (N1)

Mora se prilagoditi prije svega da ih se možda zaposli s nekim dodatnim potpitanjima, da ih se traži da pripreme nešto, može ih se zaposliti i na takav način da neki zadatak koji ostali imaju u radnoj bilježnici oni pokušaju nadograditi sa nekim potpitanjem koje odgovara njihovoj razini. Ako netko recimo treba na karti ucrtati dva zadana objekta, on treba možda širi prostor, nešto možda dodatno objasniti i slično. Najefikasnije se pokazalo, koliko god suvremene metode kritiziraju taj način rada, njima treba frontalno nešto ispričati. Metoda rada u grupi, ja osobno ne preferiram. Može to biti jedan kratki segment rada jer su djeca zaokupljeni svojom grupom, kada će započeti s izlaganjem i oni ne slušaju pažljivo ostale grupe i taj dio gradiva ne znaju. Znaju onaj svoj dio, ali ne ono što je radila 2., 3. grupa. Drugo, što se pokazalo meni možda najefikasnije je rad u paru s time da zadaci nisu takvi da rade oba učenika, zadatak tako treba posložiti. Učenik koji je izrazito nadaren, on može pomoći drugim učenicima ili prekontrolirati zadatke, pomoći na neki način (N2)

Nažalost, obično se više vremena potroši na one koji ne rade i slično, a recimo kod darovitih kad imaju neke samostalne radove, istraživačke radove i projekte, njima dajem zahtjevnije teme, odnosno one za koje nisam sigurna da bi ih drugi učenici adekvatno obradili. Dakle, očekujem da oni takve radove odrade na jednom višem nivou. Takve teme su često povezane s globalizacijom, multinacionalnim kompanijama, ali s jednog drugog aspekta. Često im zadajem i teme koje se zapravo odnose na proširenje tema koje radimo na satu, dakle da ih prikažu s jednog drugog aspekta. Primjerice, jedan učenik imao je temu Park prirode Velebit, a on je temu obradio na fantastičan način, kroz fotografije i priče ljudi koji tamo žive. (N3)

Najčešći oblici rada su rad u skupinama/timu na određenoj temi/ projektu ili individualni rad ako je u fokusu priprema za natjecanje. Kroz rad na projektima učenici predlažu teme projekata, etape planiranja, načine istraživanja, područja izvanučioničkih i terenskih nastava te načine prezentiranja projekata. (N4)

Više pitanja, više prozivanja tih učenika baš na samom satu, a opet ne smijem previše kako bi i ostali došli do izražaja jer onda ostali nekako misle da baš nemaju uopće pojma. Vrlo često su ta djeca dobra i u ostalim predmetima jer informacije dobivaju sa više strana. Dakle, pitanja i recimo zaključivanje. Kad postavim neko pitanje, kažem promislite, zanima me zbog čega se to događa, onda vrlo često se ta djeca jave, a što se tiče nekakvih metoda, ako je dijete zainteresirano za neku temu, onda odabere tu temu, pa napravi jednu kratku

prezentaciju. Meni se čini da daroviti učenici bolje funkcioniraju u samostalnom radu. Vrlo često ih izdvojim i ja ih uvijek pošaljem na natjecanje pa vidim je li to nekakvo kvizaško znanje ili je to stvarno znanje jer darovita djeca često imaju puno informacija, ali kad treba konkretno nešto naučiti, onda to zna biti čak i slabije. Tako da, vrlo često ih izaberem za natjecanje, tu se onda profilira koliko zapravo oni jesu nadareni za geografiju ili je to nekakvo njihovo opće znanje i opći interes. (N5)

N1 u radu s darovitim učenicima ističe činjenicu da ipak većina učenika u razredu nisu daroviti te da se rad s darovitim učenicima odvija kroz individualni rad, zadavanjem dodatnih zadataka, radnih listića i radova. N3 u svom izlaganju o obliku i metodama rada s darovitim učenicima također ističe samostalan rad, ali ponajviše kroz izradu istraživačkih radova i projekata koji obično budu zahtjevniji od prosječnih. Kao prikladne teme izdvaja globalizaciju i multinacionalne kompanije, a upravo takve teme zahtijevaju kritičko promišljanje. Moguće teme za izradu samostalnih istraživačkih radova i projekata su i one teme koje se odrađuju u sklopu redovne nastave, ali često daroviti učenici imaju vještinu prikazati takvu temu na kreativniji način. N2 također ističe važnost proširivanja nastavnih sadržaja i postavljanjem dodatnih pitanja za darovite učenike. N2 problematizira rad u skupinama zbog eventualne nepažnje prilikom izlaganja i pretjeranim fokusiranjem na samo jedan dio zadatka. Najboljim oblicima rada pokazali su se frontalni rad te rad u paru, ukoliko se osmisle odgovarajući zadaci. Darovitog učenika moguće je postaviti i kao svojevrsnog mentora koji će pomoći drugim učenicima u razredu. Kao poželjan pristup darovitim učenicima N4 navodi izradu projekata na određenu temu. Takvi projekti zahtijevaju vrlo dobru organizaciju, pa se učenike na taj način potiče da budi i svojevrsni mentori ponajviše kroz predlaganje teme projekata, načina istraživanja i prezentaciji projekta. Kao najčešći oblik rada, ističe rad u skupinama. N5 navodi kako je vrlo važan segment rada s darovitim učenicima postavljanje pitanja u svrhu poticanja kritičkog mišljenja i zaključivanja kod učenika. Prema vlastitom iskustvu i mišljenju, zaključuje kako daroviti učenici najbolje reagiraju na samostalan rad te je njihovu darovitost poželjno njegovati i zadavanjem samostalnih izrada prezentacija.

7.6.4. Važnost dodatne nastave za darovite učenike

Nastavnice Geografije odgovarale su na pitanje o organizaciji dodatne nastave iz Geografije u radu s darovitim učenicima.

Da, imam redovito. Znači moram priznati u zadnjih nekoliko godina, nemamo nekakve projekte, nego ta dodatna nastava je zapravo proširivanje znanja. U prvom polugodištu, ona može imati jedan taj dio proširivanja znanja, onog nekakvog koje je zanimljivo, ne mora bit nužno za provjeravanje, a to nam ujedno dobro dođe za natjecanje. S time da se kod nas u školi taj natjecateljski duh njeguje. Odnosno, učenici su dosta zainteresirani za natjecanja iz svih područja. Ja sam prije imala neke projekte, recimo, imali smo turizam, pa imali smo, EU, ...međutim u zadnje vrijeme uglavnom se to svodi na proširivanje znanja i na proširivanje znanja koja bi nam zatrebala na natjecanju. Obično u geografiji imate učenika koji nije darovit samo u geografiji, nego se morate boriti s drugima ako želite zadržati njegovu pažnju, zadržat ga da taj jedan sat u tjednu. Cijelo prvo polugodište mi provedemo u jednoj onako atmosferi produbljivanja interesa za geografiju, a onda u prvom mjesecu krenemo malo intenzivnije na pripremu za natjecanje. (N1)

Da, dodatna nastava postoji svake godine, upravo za te darovite učenike. Najčešće je svrha i cilj pripremiti učenike za natjecanje i izraditi određene projekte, to nisu veliki projekti jer nemamo dovoljno vremena, satnica ne dozvoljava, to sada ovisi o satnici, ja imam jedan sat tjedno, što je ustvari jako malo, da bi se izradio neki kvalitetni geografski projekt, pa onda to ide više-manje u svrhu pripremanja učenika za natjecanje gdje se rade nekakvi dodatni zadaci koji se ne rade na redovitoj nastavi. Ima različitih tipova zadataka, ovisi o razredu, vrlo često se ide na proširivanje zadataka koji se inače rade na satu, pa onda više radimo na karti, slijepa karta. Ali to je samo 35 sati godišnje, to je jako malo satnice da bi se moglo baš nekako detaljno ulaziti u neke teme, uglavnom smo fokusirani na natjecanje. Učenici se pripremaju po zadacima prethodnih testova, između ostalog, i dodatnu literaturu koja je zadana na stranicama Geografskog društva, koje podatke i koju literaturu. (N2)

Dodatnu nastavu dobivaju profesori ovisno o satnici i kako sam imala punu satnicu, čak i prekovremeno, ja nisam zakonski mogla organizirati dodatnu nastavu, nekad sam, to je bilo davno, kada su bili drugačiji izborni predmeti, znala sam imati izbornu nastavu iz geografije i

moгу reći da je tada bilo više njih koji su recimo baš otišli studirat geografiju nego što je to danas. Tako da dodatna nastava uopće nije loša. (N3)

Da bi se kod učenika darovitost kvalitetno usmjeravala potrebno je vrijeme i individualni pristup. Budući da je u redovnoj nastavi često prisutan nedostatak vremena, daroviti učenici samostalno rade na dobivenim zadacima. Višegodišnje iskustvo pokazalo mi je da je najbolji rad s darovitim učenicima u okviru dodatne nastave kroz izvanučioničku nastavu, rad na projektima ili priprema za natjecanje. Skupine su često heterogene s obzirom na kronološku dob, ali homogene s obzirom na interes. S učenicima koji sudjeluju na natjecanjima, dodatna nastava je mentorska. Radim s jednim učenikom ili par učenika iste kronološke dobi, upućujem ih, vodim, pratim, dajem im podršku, a učenici samostalno dolaze do rješenja. (N4)

Nažalost, nisam. Osim za natjecanja ili za terensku nastavu. Dakle, ta djeca su obično bila zainteresirana za terenski rad, a za terenski rad kada se organizira, onda obično izaberemo naravno neki cilj, neku destinaciju i onda učenici dobiju svoje zadatke i u tome smislu je bila dodatna nastava, da ih se uputi na koji će način obraditi pojedinu temu i onda su obično to ili u autobusu razglabali ili baš na destinaciji na kojoj smo bili, ali kasnije su onda to prezentirali i razredu. Tako da u tom slučaju je bila priprema dodatna za terensku nastavu, ali nažalost dodatnu grupu nismo imali. (N5)

N4 u svom odgovoru ističe nedostatak vremena koji često dovodi do toga da daroviti učenici samostalno rade na dobivenim zadacima. Upravo zbog toga dodatna nastava pruža mogućnost za organiziranje izvanučioničke nastave, izradu projekata i pripremu za natjecanje. Naglašava se i važnost interesa prilikom sastavljanja grupa za dodatnu nastavu, a prilikom priprema za natjecanje preferira se mentorski rad. N1 navodi da redovito održava dodatnu nastavu iz geografije, ponajviše u svrhu proširivanja znanja. Ističe i činjenicu kako je često učenik koji je darovit u Geografiji, darovit i u drugim predmetima te je zbog toga iznimno važno zadržati njegovu pažnju, a to se može postići produblјivanjem interesa za geografiju. Svrha dodatne nastave je i pripremiti učenika za natjecanje. N2 ističe kako dodatnu nastavu iz geografije najčešće organizira u svrhu pripreme učenika za natjecanje iz geografije izrade projekata. Priprema za natjecanje odvija se kroz rješavanje dodatnih zadataka, najčešće s prethodnih natjecanja, a proučava se i dodatna literatura za natjecanje. Fokus se stavlja i na zadatke povezane sa slijepom kartom. N2 naglašava kako je jedan sat dodatne nastave premalo za

izradu ozbiljnijih projekata. S druge strane, N3 odgovara kako nije u mogućnosti zakonski organizirati dodatnu nastavu zbog toga što ima punu satnicu. Ističe kako je nekoć imala izbornu nastavu iz geografije te je u tom periodu bilo znatno više učenika koji su se odlučili za studij geografije. N5 također navodi kako je dodatna nastava organizirana samo u svrhu podjele zadataka vezanih uz terensku nastavu te pripreme za natjecanje.

7.6.5. Natjecanje iz geografije

Nastavnice su odgovarale na pitanje koja je uloga Natjecanja iz geografije u prepoznavanju, poticanju i daljnjem profesionalnom usmjeravanju darovitog učenika.

Natjecanje uglavnom ima pozitivan utjecaj na učenike, pozitivan uglavnom, bez obzira na rezultat. Međutim, neki puta se zna dogoditi, znači ta uloga je zbilja pozitivna, oni se prepoznaju na početku nastave kao priprema za natjecanje, rješavanje tih zadataka, to ih naravno potiče. Oni se usmjeravaju na taj jedan tip zadataka koji je malo viši nivo, s time da ja ne radim isključivo samo baš te zadatke koji su već odrađeni, nego proširujemo znanje dok ne dođe natjecanje.... Ima uglavnom pozitivno, ali zna se dogoditi... da recimo, prije nekoliko godina, jedna učenica je bila na državnom natjecanju iz geografije, bila je peti razred i nije bila zadnja, ali je ostvarila jedno mjesto malo niže nego što je ona sebi zamislila. Ona je bila baš onako razočarana sama sa sobom, nije ju to poljuljalo, ona je meni i dalje išla na natjecanja, ali je svejedno taj entuzijazam splasnuo. Ja zbog toga nastojim učenicima već kad imamo plasman na državno natjecanje nastojim to nekako prikazati da je to vrh i da skoro dalje ništa ne moramo. (N1)

U osnovnoj školi je teško govoriti o nekakvoj profesionalnoj orijentaciji jer ti daroviti učenici, oni su daroviti za gotovo sve predmete, nije samo geografija, nego je tu i matematika i sada istina je u petom razredu su natjecanja iz matematike i iz geografije i često idu ista djeca. Dakle, natprosječna djeca su uglavnom dvoje troje u razredu. Djeca koja idu na natjecanje iz matematike, često idu i na natjecanja iz geografije. To je jednostavno tako jer dijete mora biti upoznato s mjerilom, koordinatama, a to često može netko tko ima dobre osnove iz matematike, a naročito je to pa onda u šestom razredu ide, a u sedmom razredu znalo mi se dogoditi da dijete bilo državni prvak u šestom razredu, u sedmom sam ga jedva uvjerila da se dođe braniti naslov državnog prvaka i to je bilo isključivo zbog toga jer se brani naslov prvaka, ali u osmom razredu više nisam uspjela to dijete dobiti jer se željelo okušati na drugim natjecanjima, primjerice iz fizike, iz engleskog. Znači, teško je u osnovnoj školi reći

da je to nekakvo profesionalno usmjerenje, to je možda više za srednju školu jer onda se ipak djeca profiliraju, pa iskazu neke interese. U osnovnoj školi je to možda povezano više zbog bodova za upis u srednju školu jer se oni žele stjecati i neke dodatne bodove u gimnazije gdje se geografija traži. To je tako u osnovnoj školi. (N2)

Tko god dođe na državno natjecanje, čak više puta, taj ima izravan upis i dodatne bodove...Nažalost, nekada su natjecanja kontraproduktivna upravo zbog sadržaja pitanja gdje učenici ne znaju kako se pripremiti ono iza godine nije stavio točku, pa je izgubio bod ili je pogriješio jedno slovo pa ga je podebljao...to su stvari koje demoraliziraju. Oni koji se plasiraju, definitivno su to zaslužili i zasigurno su daroviti, ali ja ipak ne bih bila toliko stroga. Prošle godine sam bila u državnom povjerenstvu, radila sam osim dva testa, istraživački rad. Mogu reći da je to strahovito teško napraviti i vrednovat kvalitetno. Mislim da bi bilo korisno imati usmenu obranu istraživačkog rada, tako da se ipak vidi stoji li učenik iza toga. Učenikovo razmišljanje o tome možda može dati jednu novu dimenziju. (N3)

Natjecanja iz geografije svakako bi trebala biti jedan od elemenata koji će učenike i profesionalno usmjeriti prema geografiji, ali nažalost iskustvo govori suprotno. Često sam imala učenike koji su sudjelovali na DN u osnovnoj i kasnije u srednjoj školi, ali su za svoja zvanja odabrali druge struke (medicina, psihologija, pravo, glazbena akademija, molekularna biologija...). Jednostavno, bili su daroviti u više područja. Ono što je isto tako jako bitno jest da dijete koje nije darovito recimo u području matematike ili u području hrvatskog, teško će ostvariti nekakav dobar plasman u geografiji. Ja vrlo često imam učenike koje u petom razredu kad krenu sudjelovat u natjecanjima oni dobiju volju i u šestom i u sedmom i u osmom razredu. Imala sam često učenike koji ako su u petom razredu došli do državnog natjecanja, bili su i u 6.,7., 8. Dakle, poticajno je u svakom slučaju. (N4)

Velika je uloga, pogotovo ako je to dijete zaista darovito i ako je to dijete koje može vrlo brzo naučiti velik broj informacija, a ujedno ima i vještine da bi išao dalje na nekakvo županijsko natjecanje i na državno, onda je to vrlo poticajno. Međutim, vrlo često u natjecanjima, prema mom mišljenju, iako sam stvarno pobornik Natjecanja iz geografije, znaju biti neka pitanja ili neki detalji poput ne smije se koristiti kalkulator, gramatičke greške ili nekakav vrlo sitni detalj koji...evo to mi se dogodilo s nekim učenicima da su na kraju odustali jer im se činilo da je to malo pretjerano u natjecanju i da im je zapravo bilo puno ugodnije na satu, gdje oni dolaze do izražaja...malo im zbog toga splasne interes. Sve češće mi se događa to da evo taj

nekakav princip natjecanja utječe na to da imaju slabiji interes za Natjecanje iz geografije.
(N5)

N1 odgovara kako natjecanja uglavnom imaju pozitivan i poticajan učinak na darovite učenik. S druge strane, upravo natjecanja, osobito ako je rezultat slabiji od očekivanog, mogu smanjiti samopouzdanje učenika. Zbog toga je važno da nastavnici nastoje smanjiti pritisak i pohvaliti zalaganje i rad. N2 navodi da je u osnovnoj školi teško govoriti o natjecanju iz geografije u kontekstu profesionalne orijentacije jer su djeca darovita za geografiju, često darovita i u drugim područjima. N4 također navodi kako su natjecanja u svakom slučaju vrlo poticajna za darovite učenike, no upravo darovitost u više područja ponekad rezultira time da učenici odaberu druga zanimanja. N3 ističe neke negativne tehničke aspekte natjecanja koje učenika mogu demotivirati. Osvrnula se i na istraživački rad u sklopu natjecanja te ističe da bi usmena obrana istraživačkog rada mogla pružiti jedan novi pogled na cjelokupan sadržaj i istaknuti najkreativnije učenike. Također, naglašava da je istraživački rad vrlo teško kvalitetno osmisliti i vrednovati. N5 također navodi, prema vlastitom iskustvu, kako je Natjecanje iz Geografije zasigurno poticajno i imaju veliku ulogu u daljnjem usmjeravanju darovitih učenika, no ponekad tehnički aspekt natjecanja i stroga pravila znaju utjecati na smanjenje entuzijazma kod učenika.

7.6.6. Suradnja

Posljednja tema koja se istaknula prilikom analize podataka dobivenih intervjuima s nastavnicama Geografije je tema suradnje. Prvenstveno se to odnosi na suradnju s roditeljima i stručnim suradnicima u školi, ali i sa institucijama izvan škole. Nastavnice su upitane na koji se način ostvaruje suradnja s roditeljima i stručnim suradnicima u školi u svrhu prepoznavanja, poticanja i daljnjeg profesionalnog usmjeravanja darovitog učenika te jesu li u svrhu daljnjeg profesionalnog usmjeravanja darovitog učenika ostvarivali suradnju s institucijama izvan škole.

Mi kao škola imamo, ali baš što se tiče geografije, ne. Nije me recimo nitko baš nešto kontaktirao niti ja njih. Nije bilo nekakve suradnje što se tiče geografije. Što se tiče stručnih suradnika, oni već imaju nekakvu sliku o djeci do petog razreda i oni nam uvijek nekako pomažu u tome da znamo što se može očekivat od tog djeteta. Imamo mi tu suradnju, u tom smislu, ali nažalost ono što moram reći je da se zapravo i stručni suradnici više bave s

učenicima s teškoćama nego sa darovitim. Ne mogu ja reći da bi to trebalo biti podjednako, ali skoro da bi...recimo prošle godine kad je bila nastava na daljinu, onda se govorilo da se može raditi sa učenicima sa posebnim potrebama, a učenik sa posebnim potrebama je i daroviti. Učenicima s teškoćama u praksi se zaista posvećuje više pažnje i s njima se znatno više radi individualno, dok su daroviti uglavnom svedeni na nas predmetne profesore, da se s njima nekako razvija taj dio kojem oni pokazuju sklonost. Što se tiče roditelja, s roditeljima za sada uglavnom imam pozitivna iskustva. Bilo je ovako nešto sporadično, ali nisam imala direktan kontakt da su se roditelji sa mnom susreli i govorili o svojim očekivanjima. Ja znam da uvijek ima nekakvih očekivanja, ali kontakt koji su roditelji imali sa mnom je uglavnom bio pozitivan i poticajan. (N1)

N1 odgovara kako nije ostvarila suradnju s institucijama izvan škole. Što se tiče suradnje sa stručnim suradnicima, ona svakako postoji, a također je i kontinuirana te s obzirom da se radi o osnovnoj školi, stručni suradnici pružaju predmetnim nastavnicima povratnu informaciju o učenicima. Ističe se i to da stručni suradnici znatno više rade s učenicima sa specifičnim poteškoćama, nego s darovitim. Suradnja s roditeljima uglavnom je poticajna i nije bilo izraženijih očekivanja, ali niti zanemarivanja darovitosti.

Iz geografije baš i ne, nisam surađivala s institucijama izvan škole. Što se tiče roditelja, uglavnom, roditelji su zainteresirani i realni su u svemu tome. Iako ima roditelja koji su previše ambiciozni i traže neke rezultate jer su se osobno previše angažirali, odnosno smatraju da je njihovo dijete najpametnije da su ga svi zakinuli, da su se svi urotili. Ali uglavnom imam dobro iskustvo s roditeljima tih darovitih učenika koji su bili na natjecanjima i to na državnoj razini, tako da ne mogu reći da je tu bilo nekih loših iskustava, oni su im bili pomoć i poticaj u svemu tome što su radili. (N2)

N2 također navodi kako nije ostvarila suradnju s institucijama izvan škole kada je u pitanju daljnje usmjeravanje darovitog učenika iz područja geografije. Suradnja s roditeljima također je većinom pozitivna.

Iskreno, na žalost s obzirom da sam imala puno obaveza, nije mi bilo primarno. Poznata mi je procedura, uglavnom dobijemo mail, je li netko zainteresiran recimo za GIS i takve stvari, pa da se javimo. Ali moram priznat da nisam ostvarivala suradnju. Trenutno se radi na tome da se uvede nekakva detekcija darovitih na razini škole, to će raditi psiholozi. Nisu to baš testovi inteligencije, nego općenito nekakvih interesa i slično. Mislim da ćemo mi to isto sad sustavno raditi, pa da vidimo s kime bi trebalo pojačano raditi u kojem području. Lakše je i raditi kad

imaš skupinu takvih učenika, lakše je provoditi nekakve projekte. S roditeljima nisam pretjerano imala potrebu za komunikacijom. (N3)

N3 navodi kako joj je procedura suradnje s institucijama izvan škole poznata, u ovom slučaju osvrnula se na suradnju s Geografskim odsjekom, ali ističe kako se zbog drugih obveza nije uspijevala posvetiti suradnji. Što se tiče suradnje sa stručnim suradnicima, navodi kako se u školi u kojoj radi, planira uvesti detekcija darovitih učenika putem ispitivanja afiniteta i interesa učenika, što bi u budućnosti moglo olakšati rad s darovitim učenicima. Što se tiče suradnje s roditeljima u svrhu usmjeravanja darovitih učenika, prema dosadašnjem iskustvu, nije bila znatnije izražena.

Ne, nisam surađivala s institucijama izvan škole. U radu s darovitim učenicima uvijek mi je bila bitna podrška roditelja, spremnost na dodatni angažman (odvesti, doći po dijete, kupiti potrebnu stručnu literaturu, prilagoditi svoje slobodno vrijeme potrebi djeteta...). Do sada sam uvijek imala podršku i razumijevanje roditelja. Roditeljima se sviđa kada se netko i izvan svoga radnog vremena bavi njihovom djecom i do sada, ja osobno nemam nikakvih neugodnih iskustava. Kada u okviru naših projekata imamo nekakve aktivnosti koje iziskuju odlazak u grad ili odlazak negdje nakon nastave, nikada nisu roditelji radili nekakve probleme. I kada pripremam učenika za natjecanje, to su sati i sati koje vi provedete nakon radnog vremena u školi i učenica koja mi je ove godine bila na državnom natjecanju u petom razredu, njezina mama je taj dan kada je učenica pisala istraživački rad i kada je pisala test, njezina mama je uzela dva dana godišnjeg da bude doma sa njom, da joj bude moralna podrška i slično. Tako da nisam imala neugodnih iskustava. U mojoj školi još nije praksa da stručni suradnici rade s darovitim učenicima. Od stručne službe imamo pedagoga i logopedinju. Logopedinja puno više radi s učenicima koji su na drugom spektru posebnih potreba, učenicima s poteškoćama u učenju, s poteškoćama u koncentraciji, koji dolaze iz disfunkcionalnih obitelji, koji imaju taj spektar poteškoća. Pedagog također puno više radi s problematičnim učenicima nego s darovitimima. Tako da se rad s darovitim učenicima svodi na predmetne nastavnike. (N4)

N4 također odgovara kako nije ostvarila suradnju s institucijama izvan škole, no kako joj je vrlo važna podrška roditelja. Dosadašnja iskustva su bila pozitivna, roditelji su podržavali dodatan rad s darovitim učenicima te se zalagali i nudili pomoć. N4 navodi kako u školi u kojoj radi, stručni suradnici znatno više rade s učenicima koji imaju poteškoće u učenju ili

primjerice dolaze iz disfunkcionalnih obitelji. Rad stručnih suradnika s darovitim učenicima nije praksa.

Pa sigurno da u razgovoru sa psihologom ili pedagogom se daje do znanja da se radi o specifičnom učeniku i da bi se trebalo usmjeriti i vidjeti zapravo koja su polja njegovog interesa i u tome smislu s njima porazgovarati. Dakle, kad stručni tim s njima razgovara, onda se vidi da li se mogu još negdje usmjeriti ili je to baš Geografija. To su obično svestrani učenici, dakle imaju interes za više predmeta. Što se tiče roditelja, ako je to moj razred u kojem sam ja razrednik, onda sigurno razgovaram s roditeljima na informacijama ili ako zaista vidim da se radi o učeniku koji želi ići na geografiju, obavijestim razrednika, ako bi mogao razgovarati s roditeljima i ukoliko se žele meni javiti. Ali nekako, ti učenici to sami po sebi im se to nekako iskristalizira i vrlo često u samoj komunikaciji između učenika i profesora je dovoljna komunikacija, eventualno pedagog i psiholog...Nisu baš roditelji uključeni u cijelu tu priču osim preko razrednika koji onda kaže vaše dijete ima veći interes za određeni predmet. (N5)

N5 navodi važnost stručnih suradnika u daljnjem usmjeravanju darovitih učenika, bilo da se radi o darovitosti u geografiji ili nekom drugom području. Navodi kako nastoji obavijestiti roditelje o afinitetima učenika, no veću važnost pridaje komunikaciji između nastavnika, učenika i stručnih suradnika.

7.7. Teme za stručne suradnike

Pitanja za stručne suradnike definirana su sukladno njihovoj ulozi u odgojno-obrazovnom procesu darovitih učenika. U istraživanju su sudjelovali pedagog te dvije psihologinje, a nastavnice iz Geografije uputile su istraživača na stručne suradnike koji djeluju u njihovoj školi. U dvije škole stručni suradnici nisu bili u mogućnosti sudjelovati u istraživanju, odnosno nemaju znatnije iskustvo u radu s darovitim učenicima.

7.8. Intervju s psihologinjama

Identifikacija darovitih učenika

U razgovoru s psihologinjama nametnula se istraživačka tema identifikacije darovitih učenika. *Postoje skale, zapravo, postoje testovi darovitosti, ali vrlo često se to svodi na identifikaciju od strane profesora, učitelja, bilo to razredna ili predmetna nastava kad neki učenik pokaže*

primjerice da briljira u određenom području i vrlo često se to vidi kroz nekakvu dosadu, ona ili on to već znaju, ne da se njoj to učiti, tada se vrlo često radi o darovitom učeniku koji zapravo treba puno više simulacije od ostalih jer upravo je on učenik s posebnim potrebama. Uvijek imamo predodžbu da učenici s posebnim potrebama su samo oni koji imaju nekakve deficite ili prilagodbe, međutim i daroviti učenici su oni s posebnim potrebama, njima isto treba tako pristupiti znači prilagoditi im nastavu, dati im puno više simulacije, dati im puno više gradiva jer to zapravo i traže, da im ne bude dosadno u školi. U principu takve se skale najviše upotrebljavaju u vrtiću, to su više nekakve one skale identifikacije, od strane učitelj, odgojitelja i slično kojima oni zapravo prema određenim kriterijima vide je li dijete darovito i slično. Jako često se to dešava u osnovnoj školi ili u vrtiću, znači u srednjoj školi vrlo rijetko se događa da se tad tek prepozna darovito dijete jer zapravo sustav bi trebao to ranije identificirati, osobito kroz osnovnu školu, dok nekad recimo darovita djeca se mogu prepoznati već i u vrtiću kroz nekakvo brzo shvaćanje, kroz nekakav velik interes recimo za prirodoslovno područje ili u kojem već briljira. P1

Psihologinja (P1) navodi kako unatoč postojanju skala darovitosti, veliku ulogu u prepoznavanju imaju predmetni nastavnici. Navodi se da se skale za identifikaciju darovitosti češće primjenjuju u vrtićkom okruženju. Kao česta situacija u kojoj se može prepoznati darovitost navodi se dosada na nastavnom satu uzrokovana nedostatkom izazovnih zadataka za darovitog učenika.

Integracija darovitog učenika u razrednom okruženju

Kako radim u srednjoj školi, ta darovitost je puno manje istaknuta, više se gleda kroz taj nekakav kapacitet, da učenik usvaja određene pojmove i onda postaje nekako superiorniji. Dok recimo u toj udruzi u kojoj sam radila u vrtiću, često se nazivaju štreberima, joj pa kako ti to znaš, ti si učio/ učila unaprijed, nekako se ta uloga zanemaruje, dijete se osjeća loše zapravo zbog toga što voli ono što radi, zbog toga što je dobro, dakle dolazi do apsolutne besmislice jer zašto bi ti bio lošiji ukoliko ti voliš nešto i ukoliko to tebi ide dobro. Tako da vršnjaci često znaju to prouzrokovati, da se dijete odjeća loše što zna više od ostalih. P1

S obzirom na prethodno radno iskustvo u vrtiću, P1 navodi kako se percepcija darovitosti može promijeniti ovisno o životnoj dobi. U vrtiću je prisutna stigmatizacija darovitih učenika, osobito verbalnim uvredama, dok je u srednjoškolskom okruženju daroviti učenik percipiran kao uzoran. Time je i sama integracija u razredno okruženje jednostavnija.

Suradnja

Do srednje škole većina roditelja primijeti ili prihvati ili odbaci tu darovitost. Znači, srednja škola je većinom taj nekakav dio u kojem smo ili izrazili tu nekakvu darovitost i radimo na njoj ili se usmjeravamo na nekakve druge stvari. Zna se često dogoditi da u tom podržavanju, u tom ulaganju i slično, dijete jednostavno više ne može i odustane. Tako da taj dio s roditeljima zna biti dvosjekli mač. Dakle, roditelji ili se previše daju u sve to ili jednostavno ma dobro je, pametan je on, snaći će se ako hoće neka čita i slično, evo taj dio nekako ili podupiru skroz ili ne. Naravno, imamo i situacija u kojima su roditelji stvarno podržavajući, a u svemu tome najvažnije je slušati dijete. Pitati ga imaš li ti možda nekakvih preferencija, želiš li ti uopće ići na tu grupu, želiš li to dodatno plivanje ili bilo kakav sport s obzirom da si definiran kao darovit. Tako da tu je važno naći mjeru tako da to djetetu ili ne dosadi ili nekako ne ostane neprepoznato. P1

P1 u svom izlaganju po pitanju suradnje najviše ističe ulogu roditelja. I u ovom slučaju važna je činjenica da se radi o srednjoj školi jer se do srednje škole darovitost najčešće već prepoznata i roditelji već imaju izražen stav o darovitosti. P1 ističe dvije krajnosti kada je u pitanju suradnja s roditeljima darovitog učenika, ali i napominje kako je najvažnije uzeti u obzir interes i dobrobit učenika.

Metodički pristup darovitim učenicima u nastavi

Jesu li daroviti više za individualni ili timski rad, ovisi o okruženju. Ukoliko ih stavite u nekakvu skupinu koja ima darovite djece, znači ako su ravnopravni s drugim učenicima, onda definitivno timski rad. Tada se i nadopunjuje njihovo znanje, pa onda oni međusobno raspravljaju i slično. Međutim, u razrednom odjelu po mom nekakvom mišljenju i onome što sam do sad vidjela vrlo je važno staviti to na individualnu razinu. Jer dosta često ukoliko daroviti učenici pokažu tu nekakvu darovitost pred drugima, zna se dogoditi da učenici koji se osjećaju manje vrijednim kažu koji si ti štreber, pa kako ti to možeš znati, prvenstveno ako se radi o osnovnoj školi. Dok recimo nekako taj dio, kako postaju zreliji, više se nekako pretvara aha ona je pametna, on je pametan, super mu to ide i slično, smatraju se superiornijima. Dok u nižim razredima vrlo je važno staviti ih s jednakima, vrlo je važno zaštititi ih da ne bi još više postali socijalno neprilagođeni što se često dešava. P1

P1 ističe važnost timskog rada, ali pod uvjetom da se radi o timu kojeg čine učenici sličnih interesa i afiniteta jer se na taj način potiče njihova suradnja i razvoj socijalnih vještina. Ukoliko to nije moguće ostvariti, darovitosti je ipak bolje pristupiti kroz individualan rad.

Identifikacija darovitih učenika

Mi do sada, tako sustavno neko testiranje nismo provodili, nije bilo planirano, što ne znači da u budućnosti nećemo, ali iz iskustva iz drugih škola, kolege iz drugih škola, znači kad rade baš identifikaciju darovitih znači u tom gimnazijskom programu onda to redovito budu standardizirani testovi inteligencije, znači intelektualnih sposobnosti uz još dodatne, gdje se traži povratna informacija predmetnih nastavnika i roditelja i interesno područje i samoprocjena neka učenika, tako da obično to bude kombinacija. Ali definitivno unutar toga su i standardizirani testovi sposobnosti. Iako se to ne radi, naši predmetni nastavnici su stvarno već jako iskusni u tome da prepoznaju učenike koji imaju zaista izražene sklonosti za više područja ili neko specifično područje. Nije često, ali imamo među učenicima one koji su akcelerirali. Ne u srednjoškolskom programu, ali u osnovnoj školi. Tako da oni isto ne bi mogli akcelerirati da zaista nemaju neki segment darovitosti. Tako da imamo i takvih učenika i onda je to nekako važno pratiti taj dio tim više što nekad se taj kako da kažem intelektualni potencijal koji je vidljiv nije uvijek usklađen sa praćenjem emocionalnog i socijalnog sazrijevanja. Tako da, evo, s naše strane kao stručnih suradnika često imamo intervencije upravo u tom smislu kod recimo takvih učenika. P2

Na pitanje vezano uz identifikaciju darovitih učenika, P2 navodi kako se u školi u kojoj radi još ne provode standardizirani testovi za procjenu darovitosti, ali da su joj poznata iskustva kolega iz drugih škola. Radi se o standardiziranim testovima inteligencije uz suradnju s predmetnim nastavnicima i roditeljima. Također, vrši se i samoprocjena učenika. Ističe kako su predmetni nastavnici, unatoč tome što se ne provodi standardizirana procedura identifikacije darovitosti, iskusni u prepoznavanju darovitosti svojih učenika, što još jednom potvrđuje ulogu nastavnika u samom procesu prepoznavanja darovitosti. Naglašava kako u srednjoj školi u kojoj radi postoje učenici koji su akcelerirali u osnovnoj školi te je važno nastaviti pratiti i usmjeravati njihov intelektualni potencijal, ali i emocionalni i socijalni razvoj.

Integracija darovitog učenika u razrednom okruženju

Zna se dogoditi da nekad ta njihova darovitost u nekom području može ići u kombinaciji s nečim....recimo ja sam imala situaciju u nekoliko škola kad čak iz spektra autizma su učenici bili koji su jako imali narušen socijalni kontakt, znači do izbjegavanja i izolacije, a s druge strane nevjerovatan interes za nešto vrlo specifično, neko područje. Tako da je važno praćenje takvih učenika i senzibilizacija nastavnčkog kadra kako ih podržati u tim nekim specifičnim interesima, a opet ne inzistirati da u svemu moraju biti odlični. Već naći taj neki optimum, a da opet mogu negovati te svoje specifične interese jer tko zna gdje im je kraj.P2

P2 ističe i kako se susrela sa darovitim učenicima koji su imali dijagnozu iz spektra autizma te je u takvim, ali i svim ostalim slučajevima darovitog učenika u razredu, važno senzibilizirati okolinu, osobito nastavnike. Naglasak je na podržavanju, ali nikako na preopterećenju učenika.

Suradnja

Roditelje nastojimo držati u aktivnoj poziciji i preko vijeća roditelja te nastojimo održati redovit protok informacija i ovako na individualnom nivou, neposredni rad s učenicima. Pa tako škola ima program profesionalnog informiranja i usmjeravanja koji podrazumijeva za cijelu generaciju završnih razreda generalno informiranje o mogućnostima nastavka karijere i upućivanje na institucije koje rade individualno savjetovanje gdje mogu naći informacije. Mislim da je i ovaj dio što se unutar predmeta radi, izvanučionička nastava je jedna mogućnost upoznavanja stručnjaka koji su već afirmirani na tržištu rada. Isto tako imamo projekt suradnje sa zakladom „Znanje na djelu“. Na taj se način učenicima pruža sustav mini-prakse gdje učenici prvo prolaze jednu radionicu, gdje se malo poučavaju o pisanju CV-a, intervju selekcijskog i slično, zatim prolaze intervju i ondje iskazuju svoje interese i povezuje ih se sa nekom od institucija. Bilo koje te izvanučioničke aktivnosti, uvijek idemo na suglasnost, znači roditelji su upoznati s tim. Tamo gdje već je prepoznat od strane roditelja taj interes onda se može podržati ili ovo što je bilo konkretno znači da su roditelji kontaktirani da mogu ostvariti suradnju s jednom takvom institucijom koja se baš bavi darovitim djecom. Potrebno je stvoriti tu nekakvu ravnotežu da se ne bi opet opteretilo dijete, to sve mora njemu biti stvar izbora, a ne prisile. Tako da bi on mogao ustvari uživati u toj svojoj darovitosti. Stručni suradnici su zapravo medijatori između predmetnih nastavnika,

samog učenika, roditelja i možemo olakšati neke procese, posredovati ili ako je potrebno odraditi neke manje korekcije jer zna biti stvarno i roditelja koji su jako velikih očekivanja, ali uvijek je najvažniji najbolji interes učenika. P2

P2 navodi kako škola u kojoj radi surađuje s institucijama izvan škole te kao pozitivan primjer iz prakse navodi suradnju sa zakladom „Znanje na djelu“. Zaklada darovitim učenicima omogućava mini-praksu, intervju u kojem iskazuju svoje interese te vježbu pisanja životopisa. Naglašava i važnost suradnje s roditeljima, kao važnim akterima u njezi učenikove darovitosti. Ističe kako je važno informirati roditelje, upoznati ih sa udrugama i zakladama koje se bave darovitom djecom i izvan nastave te korigirati ponašanja i zahtjeve koji mogu dovesti do preopterećenja i ugrožavanja dobrobiti učenika.

Metodički pristup darovitim učenicima u nastavi

Jesu li daroviti više za individualni ili timski rad, ovisi o okruženju. Ukoliko ih stavite u nekakvu skupinu koja ima darovite djece, znači ako su ravnopravni s drugim učenicima, onda definitivno timski rad. Tada se i nadopunjuje njihovo znanje, pa onda oni međusobno raspravljaju i slično. Međutim, u razrednom odjelu po mom nekakvom mišljenju i onome što sam do sad vidjela vrlo je važno staviti to na individualnu razinu . Jer dosta često ukoliko daroviti učenici pokažu tu nekakvu darovitost pred drugima, zna se dogoditi da učenici koji se osjećaju manje vrijednim kažu koji si ti štreber, pa kako ti to možeš znati, prvenstveno ako se radi o osnovnoj školi. Dok recimo nekako taj dio, kako postaju zreliji, više se nekako pretvara aha ona je pametna, on je pametan, super mu to ide i slično, smatraju se superiornijima. Dok u nižim razredima vrlo je važno staviti ih s jednakima, vrlo je važno zaštititi ih da ne bi još više postali socijalno neprilagođeni što se često dešava. (P1)

P1 navodi kako je timski rad poželjan kada su u pitanju daroviti učenici, no samo ukoliko su ravnopravni s drugim učenicima. Ipak, prednost daje individualnom pristupu.

Ono što nam je nekakvo iskustvo je da stvarno danas su zahtjevi prema kurikulumima ne samo redovne nastave već sve ove dodatne aktivnosti gdje se oni nekako mogu naći i aktualizirati svoje potencijale. Ja mislim da naša škola obiluje upravo tim različitim, izvannastavnim aktivnostima, izvanučionička nastava, projekti različiti, tako da tu učenici, evo upravo takvi, jako lijepo onda dođu do izražaja jer se zna nekad dogoditi da oni čak odbijaju ovaj dio koji se tiče reprodukcije znanja već traže znači upravo nešto što mogu kreativno osmisliti i onda

lijepo reagiraju. Tako da kako je taj nekako i sad sa ovim promjenama u obrazovanju neki taj trend ovaj da se kombiniraju različite i metode rada i unutar grupnog rada i znači nešto što će stvarno biti mali projekt gdje oni moraju timski surađivati i to, mislim da to onda stvarno pogoduje recimo takvim učenicima da mogu do izražaja doći. P2

P2 ističe upravo izvannastavne aktivnosti i izvanučioničku nastavu, različite projekte te grupni rad kao pozitivne aspekte u kojima daroviti učenici mogu doći do izražaja. Naglašava i kako im je potreban rad koji u obzir uzima njihovu kreativnost i izražene specifične sposobnosti, a pri tome je važno izbjegavati reprodukciju znanja.

7.9. Intervju s pedagogom

Identifikacija darovitih učenika

U intervjuu s pedagogom, nametnula se tema identifikacije darovitih učenika.

Ja osobno nisam zagovornik prepoznavanja darovitosti putem testova koji će pokazivati intelektualne potencijale djeteta. Ja sam zagovornik takozvane produktivne darovitosti, znači ne one darovitosti u potencijalu nego one darovitosti koja se pokazuje negdje na nekom području. Takvu darovitost je sigurnije i lakše prepoznati. To znači da kada učenik kroz određeno vrijeme pokazuje u određenom području nekakve natprosječne rezultate, učinak i produkte svoje darovitosti. Onda je to lakše i sigurnije za prepoznati. Imate situaciju da nas određeni potencijali mogu prevariti zato što ne znamo dok ne dođe do te produktivne darovitosti, ne znamo odakle oni dolaze. To vam je primjer da se dijete može roditi u glazbenoj obitelji i imati jako poticajnu okolinu za razvoj afiniteta prema glazbi i nekakvih općenito preduvjeta da bi se bavilo glazbom. I onda vam to dijete u nekakvoj ranoj fazi pokazuje i interes za glazbu i nekakav viši stupanj znanja glazbe zato što je imao jako poticajnu sredinu. Ali ako ono nije i darovito za glazbu ono će vam nakon nekog vremena se izjednačiti sa svojom populacijom koja nije imala tako dobar start. Znači koja će kasnije biti izložena tom nekakvom, jednostavno upisat će se u glazbenu školu i negdje u 3., 4. razredu osnovne glazbene škole će se oni iznivelirati. Isto će se dogoditi i u obrnutom smislu- ukoliko postoji darovitost, a izostane rad. Imate cijeli niz faktora koji uvjetuju da dijete odrasta, pogotovo u tom ranom djetinjstvu u nekakvoj poticajnoj sredini, nije uvijek nužno da su roditelji visokoobrazovani, nego da su pozitivno afirmirani prema školi i prema učenju i onda i dijete uči, bude spremno i željno učenja i znanja. E sad, onda ako je ono uistinu i darovito u

nekom području, onda će se to kroz neki period i pokazati. Darovitost zahtijeva nekakav period nekakvih natprosječnih rezultata u određenom području da bi mogli reći da je to tako.

-Pedagog ističe kako nije zagovornik standardiziranih testova koji bi pokazali učenikovu darovitost. Znatno je važnije pratiti produktivnu darovitost, odnosno onu koja će kroz neko određeno vrijeme i kontinuitet pokazati i nekakav produkt. Ističe i važnost kontinuiranog rada kako se darovitost ne bi izgubila smisao.

Integracija darovitog učenika u razrednom okruženju

U razgovoru s pedagogom istaknula se tema integracije darovitog učenika u razredno okruženje.

Prema sada već višegodišnjem pravilniku, darovita djeca se svrstavaju u djecu koja imaju posebne potrebe. Zna se dogoditi da imate takvu vrstu darovitog djeteta koje vam je baš strogo u jednom uskom području darovito, a ima problema sa socijalnim funkcioniranjem. Prema mom iskustvu, to su ipak djeca koja su uz tu darovitost u određenom području imala i nekakvu dijagnozu nekakve poteškoće. Često puta vam i darovita djeca sasvim normalno i dobro funkcioniraju i nemaju problema u integraciji. Ipak, imao sam iskustva s učenikom koji je bio izuzetno darovit u informatici, ali je imao zapravo blagi poremećaj iz spektra autizma. Mi, stručni suradnici, dođemo tu kao nekakva podrška i pomoć, kad oni zatrebaju nekakvo daljnje usmjeravanje. Sve zavisi što se dogodilo, događa li se nekakav problem, pa mi dok ispituje taj problem, zapravo shvatimo kao kod nekih učenika da su prilično usko orijentirani, usko motivirani i u tom uskom području zbilja postižu onako iznimne rezultate i to sve, ali je jako teško onda ih motivirati da ova druga područja pogotovo ovu socijalnu dimenziju barem minimalno ispune.

-Pedagog u razgovoru ističe ulogu stručnih suradnika koji su podrška u odgoju i obrazovanju darovitog učenika. Navodi i situacije iz osobnog iskustva, kada je učenik bio izrazito darovit u jednom području, no izostale su socijalne kompetencije. Jedan od glavnih uloga stručnih suradnika u tom slučaju jest potaknuti učenika na socijalizaciju i socijalno funkcioniranje.

Suradnja

Prilikom iščitavanja intervjua s pedagogom, istaknula se tema suradnje.

U zadnje vrijeme nam se znalo događati da nam već iz vrtića dolaze kao nekakvi prepoznati nadareni, a to mislim da je problem. Da su to velika očekivanja...teško mi je reći...sigurno da postoje nekakvi ono skroz iznimni slučajevi zbilja ono tih kako se kaže „wunderkinda“, ali takvih baš nismo imali u školi, koji bi već sa 3, 4 godine zbilja u nekom području ostvarivali nekakve iznimne rezultate. Znači, to su upravo ovo što sam rekao, situacija gdje je i nekakav ekonomski napredak omogućio da roditelji puno više toga, svih sadržaja mogu priuštiti djetetu. Manji je broj djece, većina obitelji ima jedno ili dvoje djece, bave se svima i to i dijete već ono ne znam sa 4, 5 godina je svašta već iskusilo i to sve i onda ovoga... Ne znam, evo, roditelji su ambiciozni, pa onda ne znam, pošalju negdje dijete, na neko testiranje, pa onda se ustanovi da tu postoji nekakav potencijal i to sve i onda nam već dolaze s tim, sa željom da se ne znam što radi s djetetom, a zapravo, važno je za školu da ima dosta sadržaja koji može ponuditi djetetu, da se dijete može za nešto zainteresirati, a ne da recimo ima nekakvu želju i to, a nema gdje ostvariti to sve, ali opet kažem, kada se dijete u previše aktivnosti razbaca, onda će biti jako teško zapravo postići nekakav baš učinak . Bolje je oslušivati dijete, razgovarati s njime i onda ga kao roditelj ili stručni suradnik ili učitelj, razrednik usmjeriti na ono gdje se na neki način prepoznaju najveći potencijali.

-Na pitanje vezano uz suradnju, pedagog ističe kako je danas često slučaj da su roditelji izuzetno ambiciozni jer se već u vrtiću dijete prepozna kao darovito. Ambicija roditelja ponekad može biti kontraproduktivna jer ukoliko se dijete prisiljava na previše aktivnosti, to se može negativno odraziti na razvoj i usmjeravanje darovitosti. Ističe i faktor ekonomske situacije obitelji, koja omogućava mnogo sadržaja već od najranijeg djetinjstva. Zbog toga, pedagog ističe kako je vrlo važno da škola ima dovoljno sadržaja koje može ponuditi darovitom učeniku, ali i oslušivanje želja i interesa darovitog učenika.

Metodički pristup darovitim učenicima u nastavi

Ja bih rekao da ne moramo mi sa sigurnošću prepoznati je li dijete darovito, nama je dovoljno da dijete pokazuje nekakav pojačan interes za određeno predmetno područje i već tu je, barem iz moje perspektive stručnog suradnika, nešto gdje bih ja potaknuo učitelja, sad recimo Geografije ili nekog drugog predmeta da pokuša raditi s tim djetetom, da se djetetu

omogući da nekakav dodatan sadržaj usvoji, bez obzira na to da li će on postizati u tom području nekakve natprosječne rezultate ili ne. Već sama ta motivacija i interes za osnovnu školu, mislim da je to sasvim dovoljno i da se onda treba takvim učenicima pružiti mogućnost da dodatno rade. Danas je vrlo popularno suradničko učenje i učenje u grupi. Moje mišljenje je da postoje stvari i situacije kada to suradničko učenje i učenje u grupi daje dobre rezultate, ali mentorstvo i individualni rad je nezamjenjiv i ja ne bih to rekao ili-ili, nego i. Dakle, i jedno i drugo je potrebno. Prije svega, mentor mora biti prisutan. Profesor mora biti taj koji će prepoznati učenika i koji će stvoriti nekakav odnos s učenicima i koji će onda i te skupine koje suradnički uče, one su vam jako...Ja sam dosta s djecom razgovarao. Djeca često puta ne vole rad u skupinama iz banalnog razloga, zato što skupine nisu iznivelirane. Znači, nisu složene od djece s nekakvim podjednakim interesom za nešto, nego pojedina djeca imaju osjećaj da vuku nekoga drugoga i ne vole to. Onda recimo ako bi se to radilo s djecom koja su nadarena tu treba jako paziti da to bude dobro iznivelirana skupina gdje će svatko dati svoj doprinos.

Pedagog naglašava kako je za prilike osnovne škole dovoljno da učenik pokaže izraženiji interes za neko određeno područje kako bi se s njim intenzivnije radilo. Iako je u današnjem odgojno-obrazovnom sustavu vrlo čest rad u skupinama i suradničko učenje, pedagog ističe kako je mentorstvo za darovite učenike ipak najvažnije. Odnosno, zagovara kombinaciju individualnog i skupnog rada. Pri tome naglašava kako je vrlo važno da su skupine koje čine daroviti učenici homogene po razini znanja, interesa i sposobnosti, kako ne bi došlo do pada motivacije. Naglašena je i uloga nastavnika koji ujedno treba biti mentor i koordinator takvih skupina.

8.REZULTATI I RASPRAVA

Polustrukturiranim intervjuima nastojao se ispitati način rada s darovitim učenicima u nastavi geografije u odabranim srednjim školama. Ispitali su se učestalost pojave darovitih učenika, načini prepoznavanja, odnosno identifikacije darovitih učenika, prilagodba metoda i oblika rada u nastavi geografije, važnost dodatne nastave i Natjecanja iz geografije za daljnje usmjeravanje darovitog učenika te suradnja s roditeljima, stručnim suradnicima i institucijama izvan škole. U istraživanju je sudjelovalo pet nastavnica Geografije te stručni suradnici (pedagog i dvije psihologinje).

Utvrđeno je kako je pojava darovitih učenika česta, a dvije nastavnice odgovorile su kako su se tijekom rada susrele s većim brojem darovitih učenika.

Kao važna tema tijekom preslušavanja i iščitavanja intervjuja jest prepoznavanje darovitosti. Prepoznavanje i identificiranje darovitosti izazov je za nastavnike, ali i nužan korak kako bi se u odgojno-obrazovnom radu moglo pravilno postupati s darovitim učenikom. Nastavnice Geografije upitane su kako prepoznati darovitog učenika u nastavi geografije. Sve ispitanice ističu kako su predznanje i izražen interes za geografiju inicijalni pokazatelj darovitosti. Tri nastavnice istaknule su i izvrsno snalaženje na geografskoj karti, jednog od najvažnijih nastavnih sredstava u nastavi geografije, kao mogući pokazatelj darovitosti. Kao mogući pokazatelji darovitosti istaknuta su i složena pitanja koja učenici postavljaju o određenoj temi, kao i izraženo kritičko promišljanje. Jedna od ispitanica koja je djelatnica osnovne škole, navodi kako se u školi u kojoj radi identifikacija darovitih učenika provodi u nižim razredima od strane psihologa. Također, jedna od ispitanica, također djelatnica osnovne škole navodi kako je praksa da učitelji na sjednici daju povratne informacije o učenicima koji su poseban interes i rezultate postizali u predmetu Priroda i društvo.

Kao prikladne metode i oblici rada za darovite učenike ističu se individualni rad i to najčešće zadavanjem dodatnih zadataka, radnih listova i istraživačkih radova. Zastupljen je i samostalni rad, također kroz izradu samostalnih projekata i istraživačkih radova. Najčešće su teme projekata i istraživačkih radova zapravo proširenje tema iz redovne nastave za koje su daroviti učenici pokazali izrazit interes. Zanimljiv je i pristup učenika-mentora u situaciji kada daroviti učenik pomaže ostalim učenicima u razredu prilikom svladavanja nastavnih sadržaja. Time se potiče suradnja i socijalna interakcija.

Dodatna nastava uglavnom je predviđena za pripremu učenika za natjecanje. Nastavnice ističu problem nedostatka vremena za izradu kvalitetnijih projekata. Važan segment dodatne nastave

je i način sastavljanja grupa. Prilikom sastavljanja grupa bilo bi poželjno voditi računa o interesima učenika. Kroz razgovor, može se uočiti kako su nastavnice Geografije uglavnom upoznate s činjenicom da je učenik koji je darovit za geografiju, darovit i u drugim područjima. Zbog toga je poželjno organizirati što kvalitetniju nastavu, kako bi se zadržala pažnja i interes darovitog učenika.

Natjecanje iz geografije prema mišljenjima nastavnica uglavnom ima pozitivan učinak na poticanje i usmjeravanje darovitog učenika. Ipak, pojedine nastavnice naglašavaju kako su se susrele sa situacijom u kojoj učenici zbog strogih tehničkih pravila natjecanja znaju odustati. Isto tako, nastavnice ističu kako loš rezultat učenika može demotivirati. Zbog toga je važno učenika pripremati i na moguć lošiji rezultat te ga potaknuti da unatoč tome ne odustane. Poželjno je u svakom slučaju pohvaliti zalaganje.

Prilikom razgovora s nastavnicama Geografije, uočeno je kako najviše prostora za napredak ima u segmentu suradnje, osobito suradnje s institucijama izvan škole. Samo je jedna od pet ispitanica istaknula kako joj je poznata procedura suradnje s institucijama izvan škole, no da ju nije ostvarila. Druge nastavnice također nisu ostvarile suradnju s institucijama izvan škole. Suradnja je znatno više ostvarena sa stručnim suradnicima i roditeljima. Suradnja sa stručnim suradnicima ogleda se ponajviše kroz pružanje povratne informacije o darovitom učeniku te suradnje prilikom identifikacije darovitih učenika. Također, istaknuto je i da stručni suradnici u školi znatno više rade s učenicima sa specifičnim teškoćama u učenju nego s darovitim. Suradnja s roditeljima uglavnom je poticajna te prema iskustvima ispitanica nije bilo znatnijeg pritiska i nerealnih očekivanja.

Pedagog u razgovoru ističe kako nije zagovornik testova inteligencije koji bi pokazali darovitost, već je znatno važnije pratiti interes učenika. S druge strane, psihologinje ističu važnost nastavnika u prepoznavanju darovitog učenika. Također, pedagog smatra kako je u slučaju darovitog djeteta mentorstvo nezamjenjivo, a ukoliko se radi grupni rad, vrlo je važno da su skupine izjednačene po pitanju interesa i sposobnosti je može doći do pada motivacije. Psihologinje također ističu kako je važno da daroviti učenik bude u okruženju njemu sličnih učenika, prvenstveno zbog zajedničkih interesa, razmjene znanja, a neposredno i razvoja socijalnih vještina koje u praksi vrlo često znaju izostati kod darovitog učenika.

9. ZAKLJUČAK

Darovitost se najčešće definira kao skup osobina koje pojedincu omogućavaju postizanje iznadprosječnih rezultata u jednom ili više područja. Uz brojne prednosti, darovitost ima i neke negativne elemente. Ponajviše se ti negativni elementi očituju u perfekcionizmu, visokom stupnju samokritičnosti te slabije razvijenim socijalnim vještinama. Daroviti učenici stoga predstavljaju didaktičko-metodički izazov, osobito za nastavnike. Upravo su nastavnici ti koji prvi uočavaju naznake darovitosti za pojedino predmetno područje. Identifikacija darovitog učenika smatra se prvim i najvažnijim korakom te bez pravodobne identifikacije, nije moguće niti daljnje usmjeravanje i kvalitetno obrazovanje darovitog učenika. Upravo zbog toga definiraju se poželjne osobine koje bi trebao imati nastavnik u radu s darovitom djecom, a očituju se u stručnim znanjima, posvećenosti radu te didaktičko-metodičkoj osposobljenosti. Kako bi se spomenute vještine njegovale, vrlo važan segment su stručna usavršavanja i skupovi te razmjena iskustava. Kako bi se zadovoljile odgojne, obrazovne, socijalne i emocionalne potrebe darovitog učenika, neophodna je i suradnja između nastavnika, stručnih suradnika u školi te roditelja. Briga za kvalitetno obrazovanje i usmjeravanje darovitih učenika ostvarena je i kroz pravilnike i zakone koji definiraju darovitost, prava darovitih učenika, poželjne oblike rada te proces akceleracije, odnosno mogućnosti završavanja dva razreda u jednoj školskoj godini. Potencijalni problem predstavlja zastarjelost pojedinih pravilnika koji nisu u potpunosti u skladu s kompleksnim potrebama darovitih učenika.

Empirijski dio diplomskoga rada ostvario se kroz polustrukturirane intervjuje u kojima su sudjelovale nastavnice Geografije u odabranim osnovnim i srednjim školama te stručni suradnici, odnosno pedagog i dvije psihologinje. Kao poželjni oblici rada s darovitim učenicima u nastavi geografije ističu se individualni rad te rad u skupinama koje su izjednačene prema interesima i sposobnostima učenika. Projekti i istraživački radovi također su prepoznati kao važan segment obrazovanja darovitih učenika u nastavi Geografije jer pružaju brojne teme u kojima do izražaja može doći kreativnost darovitih učenika. Dodatna nastava iz Geografije pruža mogućnost proširivanja znanja i pripreme za natjecanja te okuplja učenike sličnih interesa i sposobnosti. Natjecanje iz geografije ima poticajnu ulogu u daljnjem profesionalnom usmjeravanju darovitog učenika. Ipak, treba u obzir uzeti i činjenicu da su često učenici koji su daroviti u geografiji, daroviti i u drugim područjima. Upravo zbog toga važno je kroz kontinuirani rad zadržati pažnju i interes učenika. Može se zaključiti da je

suradnja između nastavnika, stručnih suradnika i roditelja zadovoljavajuća, no postoji prostor za napredak kada je u pitanju ostvarivanje suradnje s institucijama izvan škole. Jedna od najvažnijih uloga stručnih suradnika kada je u pitanju odgoj i obrazovanje darovitih učenika, uz identifikaciju, svakako je i praćenje socijalnog i emocionalnog razvoja koji često zna biti zanemaren zbog izrazitog fokusa na područje interesa. Upravo smanjene socijalne vještine mogu biti prepreka integracije darovitog učenika u razredno okruženje, a potencijalno dovesti i do pada motivacije.

10. IZVORI I LITERATURA

1. Adžić, D., 2011: *Darovitost i rad s darovitim učenicima kako teoriju prenijeti u praksu*, Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, No. 25
2. Bognar, L., 2000: *Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa*, Pedagoški fakultet Osijek.
3. Burušić, J., Šerepac, V., 2019: *Stem daroviti i talentirani učenici*, Alfa.
4. Čudina-Obradović, M., Posavec, T., 2009: *Korelati pozitivnih, negativnih i ambivalentnih gledišta učitelja o darovitosti*, Napredak 150 (3-4), 425-450.
5. Ćurković, N., Mikulić, G., Škoda Đurin, J., 2020: *Nominacijski upitnici o identifikaciji darovitih učenika*, Napredak 161 (3-4) 431-448.
6. Elez K., Sindik J., 2010: *Mogućnost određivanja pouzdanosti i konstruktne valjanosti za tri skale procjene nekih aspekata darovitosti predškolske djece*, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol 47, br. 1, str. 108-123.
7. Hozjan, D., Kadum S., 2015: *Darovitost u nastavi*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.
8. Jerković, A., Nikčević-Milković, A., Rukavina M., 2016: *Stanje, problemi i potrebe rada s darovitim učenicima u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj*, Magistra Iadertina, 11 (1)
9. Karijašević, L., 2013: *Izazovi učitelja u radu s darovitom djecom*, Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu, Vol. 8 (2013) 1 No. 17
10. Koren, I., 2013: *Povijesni osvrt na konceptualizaciju pojave nadarenosti*, Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, Vol. 154, No. 3
11. Letić, M., 2015: *Značaj moralnih i liderskih svojstava za ostvarenje darovitosti*, University of Novi Sad, Faculty of Philosophy
12. Marin, D., Zrilić, S., 2018: *Zakonski okvir odgoja i obrazovanja darovitih učenika u Republici Hrvatskoj*, Magistra Iadertina, 12 (1)
13. Matas, M., 1996: *Metodika nastave geografije*, Hrvatsko geografsko društvo
14. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2017: *Nacionalni dokument za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*
15. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2011: *Nacionalni okvirni kurikulum*
16. Mlinarević, V., Zrilić, S., 2021: *Integralan pristup darovitosti-perspektiva u odgoju i obrazovanju*, Hrvatska sveučilišna naklada

17. Narodne novine, 1991: *Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika* NN 34/1991
18. NN 90/93
19. Narodne novine, 2008: *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, NN 87/2008
20. Narodne novine, 2013: *Pravilnik o načinu uočavanja, školovanja, praćenja i poticanj* NN 94/13
21. Narodne novine, 2019: *Kurikulum nastavnog predmeta Geografije za osnovne i srednje škole*, NN 7/2019
22. Nikčević- Milković A., 2021: *Procjene nastavnika o stanju i potrebama rada s darovitim učenicima u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj*, Napredak 161 (1-2) 27-55
23. Obrenović-Ovčar M., 2021: *Identificiranje sposobnijih učenika u osnovnoj školi*, Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje, Vol. 4 No. 6
24. Sindik J., Vukosav J., 2010: *Povezanost dimenzija tri mjerna instrumenta za procjenu darovitosti i neverbalne inteligencije predškolske djece*, Metodčki ogledi: časopis za filozofiju odgoja, Vol. 17 No. 1-2
25. Slavić, A., 2010: *Gardnerov model višestrukih inteligencija*, Školski vjesnik 59 (2010),
26. Vlahović-Štetić, V., 2008: *Daroviti učenici: Teorijski pristup i primjena u školi*, Znanost i društvo
27. Vranjković, Lj., 2010: *Daroviti učenici*, Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, No. 24
28. While, A., 1994: *Collecting data using a semi structured interview: a discussionpaper*, Journal of Advanced nursing

11. PRILOZI

Prilog 1: Pitanja za nastavnike Geografije

1. Jeste li se u svom dosadašnjem radu susreli s darovitim učenicima?
2. Na koji način prepoznati učenika nadarenog za Geografiju?
3. Na koji način prilagođavate oblike i metode rada u nastavi geografije darovitim učenicima?
4. Koji su se oblici i metode rada u nastavi geografije, prema Vašem iskustvu, pokazali kao najbolji za darovite učenike?
5. Je li daroviti učenik imao poteškoća u integraciji te kakav je odnos ostalih učenika prema njemu?
6. Koja je uloga Natjecanja iz geografije u prepoznavanju, poticanju i profesionalnom usmjeravanju darovitog učenika?
7. Jeste li u svrhu daljnjeg profesionalnog usmjeravanja darovitog učenika ostvarivali suradnju s institucijama izvan škole?
8. Jeste li u radu s darovitim učenicima organizirali dodatnu nastavu iz geografije?
9. Na koji se način ostvaruje suradnja s roditeljima i stručnim suradnicima u školi u svrhu prepoznavanja, poticanja i daljnjeg profesionalnog usmjeravanja darovitog učenika?

Prilog 2: Pitanja za stručne suradnike

1. Jeste li se u svom dosadašnjem radu susreli s darovitim učenicima?
2. Na koji način prepoznati darovitog učenika?
3. Na koji se način prilagođava metodički pristup darovitim učenicima u nastavi?
4. Koji su se metodički pristupi pokazali kao najbolji za darovite učenike?
5. Je li daroviti učenik imao poteškoća u integraciji te kakav je odnos ostalih učenika prema njemu?
6. Koja je uloga Natjecanja iz geografije u prepoznavanju, poticanju i profesionalnom usmjeravanju darovitog učenika?
7. Jeste li u svrhu daljnjeg profesionalnog usmjeravanja darovitog učenika ostvarivali suradnju s institucijama izvan škole?
8. Koja je uloga dodatne nastave iz geografije u radu s darovitim učenicima?

9. Na koji se način ostvaruje suradnja s roditeljima i stručnim suradnicima u školi u svrhu prepoznavanja, poticanja i daljnjeg profesionalnog usmjeravanja darovitog učenika?

**Naziv i mjesto škole
OŠ „Vladimir Nazor“**

**PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA IZ
GEOGRAFIJE**

Ime i prezime učitelja/nastavnika: Vjera Biuk
Datum izvođenja nastavnog sata: 19.11.2021.

Naziv nastavnog sata	Život u odabranim alpskim državama	
Razred	7.a (12 učenika)	
Tip sata	Obrada	
1. Odgojno-obrazovni ishodi nastavnoga predmeta – GEOGRAFIJA GEO OŠ A.B.7.6. Učenik analizira specifične uvjete života u velikim prirodnim regijama Srednje Europe te objašnjava utjecaj povijesnih zbivanja na različit stupanj gospodarskoga razvoja pojedinih država	Ishodi učenja	Zadaci kojima ću provjeriti ishode učenja u završnom dijelu sata
	<ul style="list-style-type: none"> - prepoznaje važnost planinskoga reljefa u razvoju gospodarskih djelatnosti u alpskome prostoru - analizira podatke o turističkoj aktivnosti u odabranim alpskim državama 	<p>-Koje su gospodarske djelatnosti razvijene s obzirom na reljefne posebnosti u alpskome prostoru?</p> <p>-Pomoću podataka na poveznici: https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.XPND.MP.ZS?view=map&year=2019 izradi tablicu za države Sloveniju, Švicarsku, Lihtenštajn i Austriju u kojoj ćeš prikazati ukupan broj turista za 2019. godinu, ukupan broj noćenja turista 2019. godine, ukupnu potrošnju turista 2019. godine te udio turizma u ukupnom BDP-u navedenih država.</p> <p>Nakon izrade tablice odgovori na navedena pitanja.</p> <p>a) Koja od odabranih alpskih država bilježi najveći broj turista 2019. godine, a koja najmanji?</p> <p>b) Koliko je iznosila ukupna potrošnja turista u Sloveniji i Švicarskoj 2019. godine izraženo u milijunima američkih dolara?</p> <p>c) Koja od odabranih država je imala najveći broj ostvarenih turističkih noćenja?</p> <p>d) Navedi imena odabranih alpskih država kod kojih udio turizma u ukupnom BDP-u iznosi više od 5%.</p> <p>-Navedi najmanje dva razvijena oblika turizma koji su se razvijeni u alpskome prostoru.</p>

	<p>-navodi primjere razvijenih oblika turizma u alpskome prostoru</p> <p>-navodi gospodarske sličnosti i razlike među državama alpskoga prostora</p> <p>-objašnjava pojam političke neutralnosti na primjeru Švicarske.</p>	<p>-Koja je alpska država najbogatija, a koja najsiromašnija rudama? -Koja su gospodarske djelatnosti važne u svim alpskim državama?</p> <p>-Objasni pojam političke neutralnosti na primjeru Švicarske. Kako je politička neutralnost utjecala na gospodarski razvoj Švicarske?</p>
<p>1. Povezanost s očekivanjima MPT učiti kako učiti</p>	<p>uku D.3.2. 2. Suradnja s drugima Učenik ostvaruje dobru komunikaciju s drugima, uspješno surađuje u različitim situacijama i spreman je zatražiti i ponuditi pomoć.</p> <p>uku A.3.1. 1.Upravljanje informacijama</p>	

		<p>Učenik samostalno traži nove informacije iz različitih izvora, transformira ih u novo znanje i uspješno primjenjuje pri rješavanju problema.</p> <p>uku A.3.2. 2. Primjena strategija učenja i rješavanje problema</p> <p>Učenik se koristi različitim strategijama učenja i primjenjuje ih u ostvarivanju ciljeva učenja i rješavanju problema u svim područjima učenja uz povremeno praćenje učitelja.</p> <p>uku B.3.1. 1. Planiranje</p> <p>Uz povremenu podršku učenik samostalno određuje ciljeve učenja, odabire strategije učenja i planira učenje.</p>
	2. Povezanost s očekivanjima MPT osobni i socijalni razvoj	<p>osr A.3. 3. Razvija osobne potencijale.</p> <p>osr B.3. 2. Razvija komunikacijske kompetencije i uvažavajuće odnose s drugima</p> <p>osr B.3. 4. Suradnički uči i radi u timu.</p>
	3. Povezanost s očekivanjima MPT IKT	<p>ikt C.3. 3. Učenik samostalno ili uz manju pomoć učitelja procjenjuje i odabire potrebne među pronađenim informacijama.</p> <p>ikt C.3. 4. Učenik uz učiteljevu pomoć ili samostalno odgovorno upravlja prikupljenim informacijama.</p> <p>ikt D.3. 1. Učenik se izražava kreativno služeći se primjerenom tehnologijom za stvaranje ideja i razvijanje planova te primjenjuje različite načine poticanja kreativnosti.</p>
	4. Povezanost s očekivanjima drugih MPT-a i/ili odgojno-obrazovnim ishodima drugih nastavnih predmeta	<p>odr A.3. 4. Objašnjava povezanost ekonomskih aktivnosti sa stanjem u okolišu i društvu.</p>
Tijek nastavnog sata		
Etape sata	Cilj etape	Aktivnosti učenika

<p>Uvod 5 min</p>	<p>provjera predznanja</p> <p>poticanje znatiželje</p> <p>Najava cilja nastavnog sata</p>	<p>Učenici pomoću geografske karte Europe, koja je prikazana na prezentaciji određuju geografski položaj Alpa. (Alpe se nalaze između Ligurskog mora i Panonske nizine. Dijelovi Alpa nalaze se u Italiji, Francuskoj, Njemačkoj i Sloveniji)</p> <p>Učenici promatraju fotografije koje prikazuju zastave odabranih alpskih država te odgovaraju na pitanje: <i>Kojim državama pripadaju prikazane zastave? (Lihtenštajn, Švicarska, Austrija i Slovenija)</i> Navedene države učenici pronalaze u školskom geografskom atlasu. Učenici nakon što se jave objašnjavaju svoja iskustva na pitanje: <i>Jeste li ikada posjetili navedene države?</i></p> <p>Učenici slušaju nastavnikov plan rada nastavnog sata: <i>Učenici će biti podijeljeni u tri skupine, te će svaka skupina morati ispuniti dio radnog listića za državu koju će oni zajednički u skupini obrađivati.</i> Učenici po potrebi daju sugestije oko radnog plana, a zatim ih nastavnik dijeli u tri skupine po četiri učenika.</p>
<p>Glavni dio sata 32 min</p>	<p>naučiti temeljne pojmove, pojave i prostorne procese:</p> <ul style="list-style-type: none"> - teritorijalno-administrativni ustroji alpskih država -gospodarske djelatnosti na alpskom prostoru, - politička neutralnost, - turizam <p>razvijati vještine:</p> <p>čitanja teksta i grafičkih prikaza,</p> <p>interpretiranja geografskog sadržaja na geografskim kartama, usmenog i pisanog izražavanja, organiziranja,</p>	<p>Učenici uz pomoć geografskog udžbenika i uz pomoć interneta u skupinama rješavaju dio radnog listića: skupina 1 Švicarska i Lihtenštajn, skupina 2 Austrija i skupina 3 Slovenija. Za rješavanje je predviđeno 10 minuta, nakon toga svaka skupina ima 7 minuta da prezentira svoja rješenja, dok ostale skupine slušaju odgovore te ih zapisuju.</p> <p>Po potrebi učenici slušaju nastavnikovo dodatno pojašnjenje nekih pojmova.</p> <p>Učenici zadatke označene <i>Želim znati više</i> rješavaju po vlastitoj želji, a odgovore provjeravaju s nastavnikom na kraju nastavnog sata.</p> <p>Očekivani odgovori za skupinu 1 – Švicarska i Lihtenštajn:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 26 kantona 2. njemački, francuski, talijanski, retoromanski; Narodna raznolikost prilikom udruživanja koja je prisutna i danas. 3. Alpe, Jura i Švicarska visoravan 4. Zimi se stoka drži i hrani u stajama, a ljeti izvodi na planinske pašnjake. 5. Hidroenergija, šumarstvo, turizam, drvna industrija, prehrambena industrija (sirevi, čokolada) 6. Precizna mehanika (satovi, mjerni uređaji), strojevi, lijekovi, nakit 7. Bern, Zürich, Ženeva, Basel 8. To znači da se na tlu Švicarske ne ratuje i da država ne sudjeluje u ratnim zbivanjima. 9. Zajedno su u carinskom savezu, koriste švicarski franak te Švicarska zastupa Lihtenštajn u vanjskopolitičkim poslovima. <p>ŽZV: OESS-Beč, WTO, UN, Crveni križ, WHO, ILO – Ženeva, Međunarodni olimpijski odbor – Laussane</p>

	<p>dogovaranja, pridržavanja pravila rada u skupini</p>	<p>Očekivani odgovori za skupinu 2 – Austrija:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 9 saveznih zemalja 2. Gradišće (Burgenland) 3. 20%, 10% 4. Alpe i Podunavlje 5. Hidroenergija, poljoprivreda i prehrambena industrija, šumarstvo te drvna i papirna industrija, nalazišta kamene soli i željezne rude, strojogradnja 6. Turizam, promet, vanjska trgovina 7. Zimi skijališni turizam u planinama, ljeti planinarski turizam; toplice i gradovi (kulturna baština) posjećuju se tijekom čitave godine. Kitzbühel, Beč, Salzburg i dr. 8. Beč se nalazi u Bečkoj zavali u Podunavlju te ima centralni položaj u odnosu na Alpe, Karpate, Panonsku nizinu te se nalazi na križištu podunavskog i moravskog prometnog pravca te je u blizini sjevernojadranskih luka. 9. Beč, Linz, Graz, Salzburg, Innsbruck <p>ŽZV: Austrija je među prvima u svijetu donijela regulativu o organskom uzgoju. Energiju sve više proizvodi iz obnovljivih izvora poput vjetra i vode.</p> <p>Očekivani odgovori za skupinu 3 – Slovenija:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zato što se nalazi na dodiru velikih geografskih cjelina - Alpa, Jadranskog mora i Panonske nizine 2. Julijske Alpe, Karavanke i Savinjske Alpe 3. prerada željezne rude (fužinarstvo), turizam 4. Maribor 5. Koper 6. Ljubljana se nalazi u Ljubljanskoj kotlini na križištu prometnih pravaca 7. Slovenija je razvojem industrije u manjim mjestima spriječila prekomjeran priljev stanovništva u glavni grad. Nije izražen monocentrični urbani sustav u Sloveniji. 8. Ljubljana, Maribor, Kranj, Celje, Novo Mesto, Ptuj, Koper, Jesenice 9. Bledsko jezero, Bohinjsko jezero, Planica, Kranjska gora <p>ŽZV: Austrija nema nuklearnih elektrana, kao ni Lihtenštajn, dok ih Švicarska ima tri u pogonu. Nakon nuklearne katastrofe u Fukushimi, Švicarska je odlučila smanjiti udio ukupne dobivene energije iz nuklearnih elektrana</p> <p>Učenici nakon rada u skupinama samostalno sjedaju za računala i na stranicama Svjetske banke pretražuju podatke o ukupnom broju turista za 2019. godinu, ukupnom broju noćenja turista 2019. godine, ukupnoj potrošnji turista 2019. godine te udjelu turizma u ukupnom BDP-u navedenih država. Nakon pronalaženja podataka, učenici iste podatke sortiraju u tablicu u programu MC Excel te pismeno u svoje bilježnice odgovaraju na pitanja učitelja. „<i>Koja od odabranih alpskih država bilježi najveći broj turista 2019. godine,</i></p>
--	---	--

		<p><i>a koja najmanji? Koliko je iznosila ukupna potrošnja turista u Sloveniji i Švicarskoj 2019. godine izrađeno u milijunima USD?Koja je od odabranih država imala najveći broj ostvarenih turističkih noćenja ? Navedi imena odabranih alpskih država kod kojih udio turizma u ukupnom BDP-u iznosi više od 5%. “</i></p>
<p>Završni dio sata 8 min</p>	<p>primijeniti naučeno formativno vrednovati</p>	<p>Učenici u svoje bilježnice odgovaraju na pitanja, za provjeru usvojenosti ishoda, prikazana projektorom. Slušaju dodatno nastavnikovo pojašnjenje ako zatreba.</p> <p>-Koje su gospodarske djelatnosti razvijene s obzirom na reljefne posebnosti u alpskome prostoru? <i>Planinsko stočarstvo, šumarstvo, turizam, rudarstvo, hidroenergetika</i></p> <p>-Navedi najmanje dva oblika turizma koje su se u alpskim državama razvile zahvaljujući prirodnoj osnovi. <i>skijališni turizam, planinarski turizam, toplice, rafting...</i></p> <p>-Navedi dva primjera kulturne baštine koju turisti posjećuju u alpskim državama. <i>Beč – Schönbrunn, rodna kuća Mozarta u Salzburgu...</i></p> <p>-Koja je alpska država najbogatija, a koja najsiromašnija rudama?<i>Najbogatija je Austrija (kamene soli i željezna ruda), a Lihtenštajn i Švicarska najsiromašnije rudama.</i></p> <p>-Koje su gospodarske djelatnosti važne u svim alpskim državama?<i>Šumarstvo i drvna industrija, turizam</i></p> <p>- Objasni pojam političke neutralnosti na primjeru Švicarske. <i>Prema međunarodnom dogovoru iz 1815. godine, Švicarska je politički neutralna država jer se na njenom tlu ne vode ratovi te država ne sudjeluje u ratnim sukobima.</i></p> <p>- Opiši turističku aktivnost u analiziranim alpskim državama uz pomoć tablice koju si izradio na satu. <i>Austrija je među navedenim državama imala najveći broj turista, a najmanji broj turista imao je Lihtenštajn...</i></p>

Život u odabranim alpskim državama

Gospodarstvo: stočarstvo, šumarstvo, turizam

Hidroelektrane

Švicarska: neutralnost, bankarstvo, razvijen turizam

Lihtenštajn: kneževina, gospodarski povezana sa Švicarskom

Austrija: rudno bogatstvo, razvijena industrija, Beč-kulturno središte Europe

Slovenija: prometni položaj, uravnotežen regionalni razvoj

Nastavne metode: metoda usmenog izlaganja, neizravna grafička metoda, metoda rada na tekstu, metoda razgovora

Oblici rada: frontalni rad, skupni rad, samostalni rad

Nastavna sredstva i pomagala:

Udžbenik *GEA 3 - udžbenik geografije u sedmom razredu osnovne škole*, Danijel Orešić, Ružica Vuk, Igor Tišma, Alenka Bujan, računalo, projektor, školski geografski atlas, geografska karta Europe, radni listić, zidna karta Europe, statistički podaci o turističkom prometu 2019. godine, fotografije zastava Lihtenštajna, Švicarske, Austrije i Slovenije,

Popis literature i izvora za učitelja/nastavnika

Nejašmić, I. (2009.): *Kompedij za pripremanje ispita iz kolegija Geografija Europe, interni materijal (CD-ROM)*

HPK: <https://komora.hr/hpk-ekoloska-poljoprivreda-je-buducnost-a-austrija-je-uzor-koji-treba-slijediti/>

nek.si: <https://www.nek.si/hr/o-nuklearnoj-energiji/koristenje-nuklearne-energije-u-sloveniji-i-svijetu>

europa.eu: https://ec.europa.eu/education/knowledge-centre-interpretation/international-organisations_hr

Popis priloga:

Radni listić ALPSKE DRŽAVE

Ime i prezime: _____

Razred: 7. __ Datum: _____

Radni listić: **ALPSKE DRŽAVE**

Pažljivo pročitajte pitanja i riješite dio radnog listića za vašu skupinu. Za odgovaranje na pitanja pomoći će vam geografski udžbenik i školski geografski atlas. Odgovore ćete kasnije prezentirati ostatku razreda, stoga izaberite predstavnika skupine. Dok druge skupine prezentiraju, morate pažljivo slušati i zapisivati odgovore na ostatku radnog listića.

Zadatke *Želim znati više* rješavajte samostalno i po želji, a odgovore ćete na kraju nastavnog sata provjeriti s nastavnikom.

SKUPINA 1: Švicarska i Lihtenštajn

Švicarska

1. Teritorijalno-administrativni ustroj: _____

2. Službeni jezici: _____

Što je utjecalo na broj službenih jezika? _____

3. Prirodno-geografske cjeline (imena)

: _____

4. Što je planinsko stočarstvo? _____

5. Koje su još važne gospodarske djelatnosti vezane uz planinski reljef? _____

6. Po kojim su proizvodima Švicarci poznati unatoč manjku rudnih bogatstava? _____

7. Nabrojite i na geografskoj karti Srednje Europe u školskom geografskom atlasu pokažite najvažnije švicarske gradove. _____

8. Zašto se za Švicarsku kaže da je *politički neutralna*? _____

Lihtenštajn

9. Kako je Lihtenštajn gospodarski povezan sa Švicarskom? _____

Želim znati više: Istraži koje međunarodne organizacije imaju svoja sjedišta u Švicarskoj i Austriji?

SKUPINA 2 – Austrija

1. Teritorijalno-administrativni ustroj: _____

2. Imenuj i na geografskoj karti Srednje Europe u školskom geografskom atlasu pokaži saveznu republiku u kojoj je prisutna brojna hrvatska narodna manjina.

3. Udio zaposlenih stranih radnika: Švicarska _____, Austrija _____

4. Dvije velike prirodno-geografske cjeline (imena):

5. Koje gospodarske djelatnosti su se razvile zahvaljujući prirodnim resursima Austrije?

6. Koje uslužne djelatnosti najviše pridonose austrijskom gospodarstvu? _____

7. Zašto Austriju posjećuje visok broj turista i zimi i ljeti? Navedite imena nekih turističkih odredišta i pokažite ih na geografskoj karti. _____

8. Što je omogućilo Beču da se razvije u višemilijunsko i kulturno središte. _____

9. Nabrojite i na geografskoj karti Srednje Europe u školskom geografskom atlasu pokažite najvažnije austrijske gradove. _____

Želim znati više: Austrija ulaže velike napore i sredstva kako bi unaprijedila kvalitetu života svojih stanovnika. Istraži kako Austrija postaje predvodnik ekološke proizvodnje i održivosti na svjetskoj razini.

SKUPINA 3 – Slovenija

1. Zašto Slovenija ima velik prometni značaj? _____

2. Slovenske visoke Alpe (Snežnik) dijele se na (imena): _____

3. Koja je gospodarska djelatnost u slovenskim Alpama imala velik značaj u prošlosti, a koja ga ima danas? _____

4. Najstarije i najveće industrijsko središte Slovenije (ime): _____

5. Glavna slovenska luka (ime): _____

6. Objasnite značaj položaja Ljubljane: _____

7. Zašto se za Sloveniju kaže da ima uravnotežen regionalni razvoj? Koji je dokaz toga?

8. Nabrojite i na geografskoj karti Srednje Europe u školskom geografskom atlasu pokažite najvažnije slovenske gradove. _____

9. Nabrojite i na geografskoj karti Srednje Europe u školskom geografskom atlasu pokažite najvažnija turistička odredišta u Sloveniji. _____

Želim znati više: Slovenija i dalje velik udio električne energije dobiva iz nuklearne elektrane Krško, a dio energije iz te elektrane koristi i Hrvatska. Istraži kako i koliko ostale alpske države koriste nuklearnu energiju te kakvi su im planovi za budućnost.